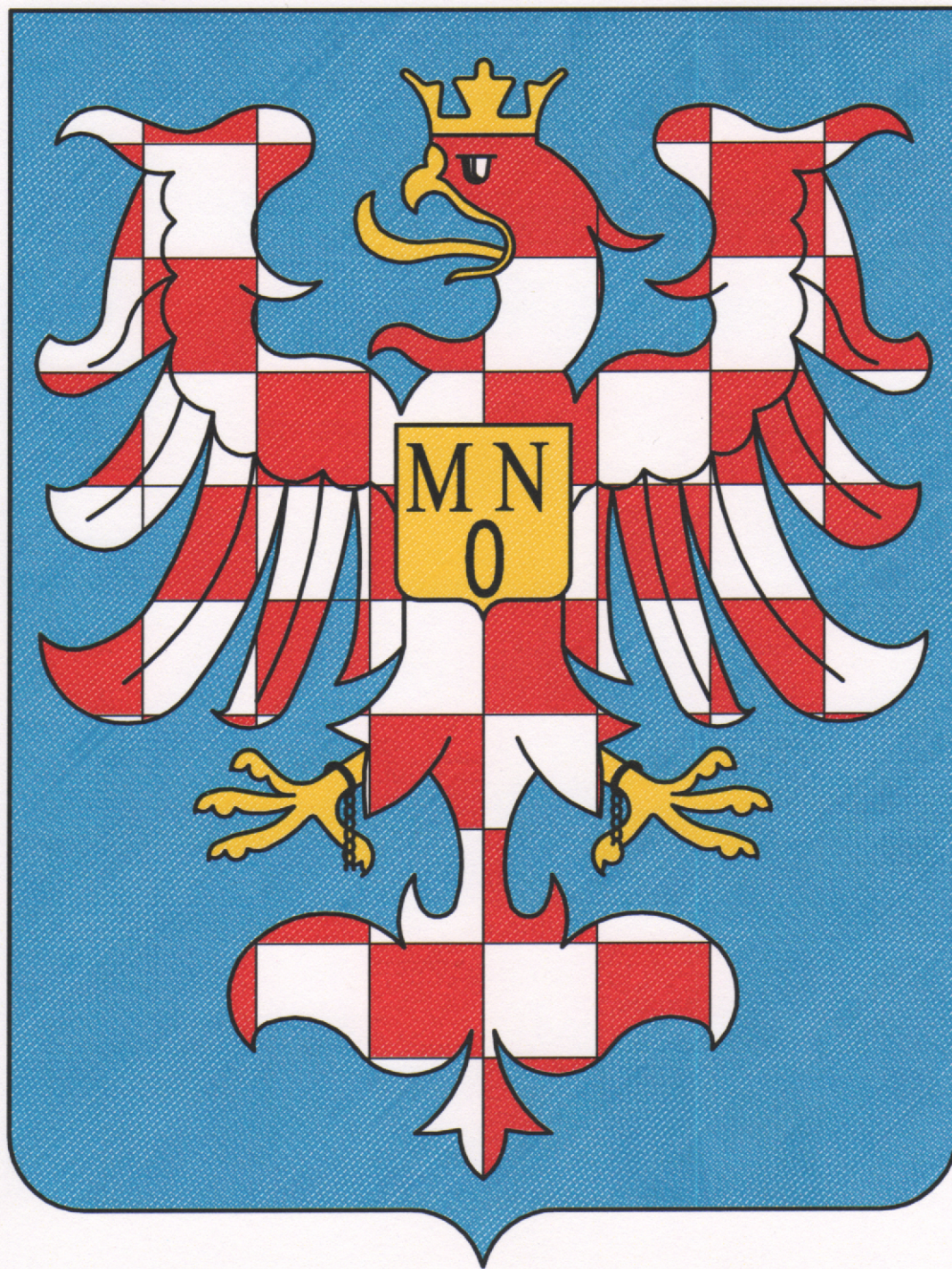

*Sborník
Moravské národní obce*

Brno

číslo 5.

2009

Vydává Společná rada Moravské národní obce

NEPRODEJNÉ !

Vážení čtenáři,

po určité době je Vám opět předkládáno nové, již páté číslo obnoveného Sborníku Moravské národní obce. Po negativní zkušenosti s oboustranným tiskem v minulém čísle se vracíme k osvědčené, přehlednější podobě Sborníku. V tomto čísle najdete články našich členů a spolupracovníků, z nichž některé již byly zveřejněny i na internetu. Považujeme však za vhodné některé významné články a studie zpřístupnit i v tištěné podobě. Především pro možnost „klidného prostudování při lampě“, což internet ne zcela umožňuje. Mimo těchto obsáhlejších článků zde naleznete i schválený „Program Moravské národní obce na roky 2009 /2011“, který je oficiálním dokumentem vydaným Moravskou národní obcí, jež ve Sborníku má rovněž své nezastupitelné místo. Věříme, že tento Sborník bude zajímavým čtením pro všechny, které spojuje vztah k Moravě, bez rozdílu věku, vzdělání a profese.

Obsah tohoto čísla:

Články, studie a zamyšlení:

- Jak má vypadat budoucí západní hranice Moravy
- Zemská hranice Moravy a Čech
- Slezská území v ČR – stručné dějiny
- Poutní tradice na Moravě a ve Slezsku
- Karel starší ze Žerotína - velký moravský politik a státník
- Tatarský mýtus
- Velehrad 2008
- K & R Ježek Blansko

Oficiální dokumenty Moravské národní obce:

- Program Moravské národní obce na roky 2009 /2011

Všem, které informace ve Sborníku zaujaly, nejsou našimi členy a rádi by se o nás, či o naší činnosti dověděli více, doporučujeme naše stránky www.moravska-narodni-obec.ic.cz.

Je nás možno kontaktovat i přes elektronickou adresu: moravska.narodni.obec@seznam.cz

Ing. Jaroslav Krábek
předseda MNO

Jak má vypadat budoucí západní hranice Moravy?

V současné době Morava jako státoprávní útvar neexistuje a proto taky nemá nějaké přesně vymezené území. Přesto v obecném povědomí přetrvává představa, že na východě České republiky je jakési moravské území, ale drtivá většina těch, kteří říkají „na Moravě“ ani pořádně neví, kde ještě je „na Moravě“ a kde už ne (viz Průzkum povědomí o česko-moravské hranici). Toto neurčité vymezení moravského území by mohlo působit potíže při úsilí vyvést Moravu ze záhrobní zpět do existence. Měli se Morava opět stát státoprávním celkem, musí být jasné, na které území se má vztahovat pravomoc celomoravských orgánů a to území musí být přesně vymezeno. Protože ze severu, východu a jihu je moravské území vymezeno hranicemi dnešní České republiky, bude hlavní problém spočívat v přesném vymezení západní hranice.

K této otázce mezi poučenými panuje patrně více názorů a i když to nemůžu doložit přesnými údaji, myslím, že většina si představuje, že se obnoví vedení hranice z dob, kdy ještě Morava naposledy jako celek existovala, tj. z roku 1948. Průběh této hranice je k vidění ve starších člancích Poslední hranice Moravy v hranicích obcí a Podrobná mapa posledního průběhu moravsko-české hranice. Nicméně když tuto hranici prozkoumáme blíže, zjistíme, že jsou tam některé věci, které vyvolávají pochybnosti – zejména je to vedení hranice zastavěným územím Jihlavy a středem vesnic Radiměř a Kamenná Horka. Je však i jiný přístup, který se sice v zásadě starého průběhu západní hranice Moravy drží, ale v jednotlivostech se od něj odlišuje. Je to přístup strany Moravané, který je slovy vyjádřen takto: *Na základě práva moravského národa na sebeurčení usiluje strana Moravané o nezávislost Moravy obnovením zákonodárného Moravského parlamentu s působností na území Moravské katolické provincie*. Tento přístup je pochopitelný, protože katolická církev je jediný společenský subjekt, který v současné době ve svém konání zohledňuje západní moravskou hranici a je to tedy jediná možnost, jak západní hranici moravského území stručně definovat. Nicméně západní hranice moravské církevní provincie (katolické) se s původní hranicí Moravy stejně přesně nekryje.

Kdyby v roce 1949 Morava jako správní celek nezanikla a přežila dodnes, existovala by jistě v těch hranicích, které měla v roce 1948, a o žádné jejich úpravě by se patrně neuvažovalo nebo nanejvýš o úpravách nepatrných. Ale jelikož hranice na mnoho desetiletí zmizela a tím vymizela z obecného povědomí znalost jejího průběhu, uvolnila se tím cesta k jejímu obnovení s přihlédnutím ke změnám v osídlení a rozloze obcí a jejich zastavěného území. Po pádu komunistické vlády koncem roku 1989 se vynořilo více hlasů, že západní hranici Moravy bude třeba stanovit nově, samozřejmě na základě původní hranice. Jedním z hlasů byla zpráva Kartografického ústavu Československé akademie věd z roku 1990 založená na vlastním průzkumu mínění obyvatel obcí v okolí bývalé západní moravské hranice. Podstatou průzkumu bylo zjišťování přání lidí, ke kterému celku (tehdy se uvažovalo o nové federalizaci Československa), Moravě nebo Čechám, by chtěli svou obec připojit. Na základě průzkumu a s doplněním vlastních rozborů pak ústav navrhl dvě varianty průběhu moravsko-české hranice. Následující text podává informaci o uvedené zprávě, jak byla otištěna ve sborníku Moravského národního kongresu 1999-2001:

V souvislosti s diskusí nad novým státoprávním uspořádáním naší republiky a snahami o obnovení statutu země Moravskoslezské byl v roce 1990 uskutečněn průzkum názorů obyvatelstva v obcích a jejich částech, které leží podél historické českomoravské hranice. Na základě výsledku anketárního šetření a s přihlédnutím k dalším kritériím byla sestavena výzkumná zpráva o návrhu na úpravu zemské hranice mezi Čechami a Moravou. Byla zpracována v rámci výzkumného dílčího úkolu SPZV: IX-11-4/04 „Sociálně geografická a ekonomickogeografická analýza a syntéza podmínek oblastního rozvoje“, který je součástí hlavního úkolu SPZV: IV-11-4 „Prognóza rozvoje oblastí ČSFR na základě racionálního využívání jejich zdrojů“

Výzkum probíhal v obcích Jihočeského a Východočeského kraje, které byly před administrativní úpravou státní správy v roce 1949 součástí země Moravskoslezské. Dále se jednalo o obce okresu Jihlava a Žďár n. Sázavou patřící před rokem 1949 do Čech. V obcích na moravském území byli občané dotazováni, zda jsou v případě nového administrativního členění pro připojení jejich obce zpět k Moravě. Na území českém byla otázka položena ve stejném smyslu, pouze s tím rozdílem, že se jednalo o připojení obce zpět k Čechám. Mimo odpovědi na dotaz bylo zjišťováno pohlaví respondenta, věk, profese, vzdělání, místo narození, délka trvalého pobytu v obci a místo pracoviště.

Výsledky ankety byly doplněny analýzou proudů dojížděky obyvatelstva do zaměstnání a závěry z anketárního šetření Geografického ústavu ČSAV o spádovosti obyvatel za občanskou vybaveností.

Výzkum probíhal na tomto území:

Jihočeský kraj: Moravská část před rokem 1960,

Okres Jindřichův Hradec:

(obce bývalého politického okresu Dačice), Budiškovice, Cizkrajov, Český Rudolec, Dačice, Hříšice, Písečné, Popelín, Slavonice, Staré Hobzí, místní části obce Strmilov (Česká Olešná, Malý Jeníkov, Palupín), Studená, Volfířov, místní části obce Zahrádky (Horní Dvorce, Horní Olešná) a obec Desná (dříve politický okres Moravské Budějovice).

Okres Pelhřimov: místní části obce Počátky (Horní Vilímeč, Prostý, Vesce).

Východočeský kraj: moravská část před rokem 1960

Okres Svitavy:

(obce bývalého politického okresu Moravská Třebová), místní části obce Brněnec (Březová nad Svitavou, Horákova Lhota, Chrastová Lhota, Moravská Chrastová, Želivsko), Březina, Chornice, Jaroměřice, Jevíčko, Kamenná Horka, Křenov, Kunčina, Linhartice, Město Trnávka, Mladějov, Moravská Třebová, moravská část obce Radiměř, Rudná, Rychnov, Sklené, Slatina, Staré Město, Svitavy, místní část obce Trstěnice (Ostrý Kámen), Třebařov, Vendolí, Vranová Lhota, Vysoká a dále obec Bohuňov, Rozhraní a Študlov (dříve politický okres Boskovice).

Okres Ústí nad Orlicí:

(obce bývalého politického okresu Zábřeh), Cotkytle, Červená Voda, (místní část obce Šumperk), Lubník, Strážná, Tatenice.

Jihomoravský kraj: Česká část před rokem 1960, (části bývalých politických okresů Havlíčkův Brod, Humpolec, Chotěboř, Chrudim, Pelhřimov a Polička)

Okres Jihlava:

Bezdčín, Bílý Kámen, Branišov, Brzkov, Cejle, Dobronín, Dobrouť, Dolní Cerekev, Dudín, Dušejov, Hlávkov, Hojkov, Hrbov, Ježená, místní části Jihlavy (Hybrálec, Pávov, Smrčná, Staré Hory, Záborná), Jiřín, Kalhov, Kamenná, Miličov, Mirošov, Opatov, Plandry, Polná, Rohozná, Strážná, Šimanov, Ústí, Větrný Jeníkov, Věžníčka, Výskytná n. Jihlavou, Zbilidy, Ždírec.

Okres Žďár nad Sázavou:

Česká část obce Herálec (Český Herálec, Kuchyně), místní části obce Jimramov (Sedliště, Trhonice), Karlov, česká část obce Křižánky, Malá Losenice, Milovy, Nižkov, Poděšín, Sázava, Sirákov, česká část obce Svratka, Škrdlovice, Velká Losenice, Vepřová, Vojnův Městec, místní části Žďáru nad Sázavou (Polnička, Račín, Stržanov, Světnov).

Na značné části území „Dačicka“, jak je ve výzkumné zprávě nazývána moravská část Jihočeského kraje, se většina dotazovaných vyslovila pro připojení jejich obce k Moravě. V Dačicích, Cizkrajově, Starém Hobzí, Volfířově a Hříšicích se jednalo o více než 80% respondentů. V Českém Rudolci, Studené, Desné, Budiškovcích a Budči bylo pro připojení obce k Moravě více než 2/3 dotazovaných, ve Slavonicích a Písečném pouze 50%. Odlišné byly odpovědi v severozápadní části Dačicka. V obci Popelín dosahoval podíl obyvatel pro připojení obce k Moravě méně než 20%. V místních částech obce Počátky, t. j. Prostý, Vesce a Horní Vilímeč bylo promoravských odpovědí méně než 50%.

Na základě výsledku anketárního šetření s přihlédnutím k ostatním kritériím autoři navrhuji tyto změny. „Doporučujeme, aby v případě zemského zřízení byla historická hranice v této oblasti mezi Čechami a Moravou obnovena v původní podobě, kromě severozápadní části Dačicka, kde by obce Popelín a místní části Strmilova (Malý Jeníkov, Česká Olešná a Palupín), Zahrádek (Horní Dvorce a Horní Olešná) a Počátek (Prostý, Vesce, Horní Vilímeč) byly přičleněny k Čechám“ (Toušek V. a kol. 1990, s. 44). Další oblasti anketárního šetření bylo „Moravsko Třebovsko“, jež zahrnuje moravskou část Východočeského kraje. Ve všech obcích na Jevíčsku byl podíl odpovědí pro Moravu vyšší než 2/3 a z toho ve většině obcí vyšší než 80%. Také více než 2/3 dotazovaných z obcí bývalého soudního okresu Moravská Třebová se vyslovilo pro připojení k Moravě. V jihovýchodní části bývalého soudního okresu Svitavy byl podíl promoravských odpovědí vyšší než 2/3, avšak v samotných Svitavách souhlasilo s připojením k Moravě již méně respondentů. Dotazovaní v obcích bývalého soudního okresu Kunštát se vyslovili pro Moravu jednoznačně. V obci Červená Voda a Lubník v okrese Ústí nad Orlicí byl podíl promoravských odpovědí nižší než 50%.

Výsledky výzkumu vedly autory k vyslovení tohoto návrhu o novém průběhu zemské hranice. „Na Moravsko Třebovsku doporučujeme obnovit historickou hranici mezi Čechami a Moravou s následujícími nepatrnými úpravami v zázemí Svitav: přičlenit k Moravě české části obcí Radiměř a Kamenná Horka a místní část Svitav Opatovec, naopak k Čechám navrhujeme přičlenit Ostrý Kámen (místní část obce Trstěnice). Z moravských obcí v okrese Ústí n. Orlicí doporučujeme přičlenit zpět k Moravě obce Tatenice, Strážná a Cotkytle. Zbývající území, t. j. obce Lubník a Červená Voda a místní část Králíků Velkou Moravu navrhujeme ponechat v Čechách“ (Toušek V. a kol. 1990, s. 47).

V české části Jihlavska byl při anketárním šetření zjištěn vysoký podíl (nad 80 %) odpovědi pro Moravu. Jednalo se především o české místní části města Jihlavy a obce z bezprostředního okolí. Byly to také obce Věžnička a Dobroutov, které tvoří zázemí Polné. Více než 2/3 promoravských odpovědí zaznamenali v obcích Vyskytná n. Jihlavou, Mirošov, ale i Kamenná a Hrbov z bývalého soudního okresu Polná. V obcích Opatov, Miličov, Rohozná, které jsou při hranicích s okresem Pelhřimov, a v Bezděkově u Polné klesl podíl pod 20 %. V některých obcích se projevovala značná nerozhodnost respondentů.

Návrh na úpravu zemské hranice na území Jihlavska zní takto: „Vzhledem k atraktivitě města Jihlavy prokázané jak výsledky anketárního šetření, tak analýzou regionálních procesů (dojíždka obyvatel za prací a službami) v této oblasti doporučujeme podstatnou změnu historické hranice mezi Čechami a Moravou. Navrhujeme připojit k Moravě české území Jihlavska s výjimkou obcí: Bezděčín, Dudín, Hojkov, Miličov, Opatov, Rohozná a Ústí.

Naše II. alternativa návrhu úpravy zemské hranice respektuje méně současné vztahy v osídlení, ale daleko více historickou hranici. Úpravy vychází jednak ze skutečností, jen že přece jen část obcí v českém území Jihlavska má o něco méně těsné vztahy s Jihlavou (obce Bílý Kámen, Branišov, Dušejov, Hlávkov, Jiřín, Kalhov, Šimanov, Větrný Jeníkov a Zbilidy) a že města Polná se svým zázemím (Polná bez místních částí Stáj a obce Brzkov, Dobroutov, Hrbov, Kamenná a Věžnička) má jisté předpoklady v budoucnu se rozvíjet méně závisle na Jihlavě než dosud. Proto v II. alternativě výše uvedené obce navrhujeme přičlenit k Čechám“ (Toušek A. a kol. 1990, s. 49).

Poslední oblastí anketárního šetření byla česká část Žďárska. Zde bylo pouze 16 respondentů pro připojení jejich obce do Čech. Důsledkem toho se stalo, že se v anketě nevyskytla žádná obec, ve které by bylo více dotazovaných pro Čechy než pro Moravu. Výjimkou se staly pouze místní části Jimramova (Sedliště a Trhonice). Největší podíl promoravských odpovědí byl zaznamenán ve Vojnově Městci, Malé Losenici a Sirákově, ale i v českých místních částech Žďáru nad Sázavou (Polnička, Račín, Světnov a Stržanov). Největší podíl odpovědí pro Moravu nastal v obcích Radostín, Sázava a Velká Losenice. Také zde se v některých obcích projevila nerozhodnost, ale i nezájem obyvatel o anketu. Provedený výzkum se stal podkladem pro návrh na změnu hranice, který zní takto: „Analýza anketárního šetření včetně doplňujících rozborů nás vede k závěru pozměnit na Žďársku historickou zemskou hranici ve prospěch Moravy následně: ponechat celou českou část Žďárska v působnosti Žďáru n. Sáz. S výjimkou místních částí Jimramova (Sedliště a Trhonice) a tyto místní části navrhujeme připojit zpět k Čechám. V II. alternativě našeho návrhu doporučujeme připojit zpět k Čechám české části Herálec, Svratky a Křižánek a obec Mílovy (je zde přece jen menší vliv Žďáru n. Sáz.) a obce Nižkov, Poděšín a Sirákov, které dříve patřily do soudního okresu Polná a existuje předpoklad, že těsné vztahy s Polnou se mohou obnovit. Do Čech navrhujeme přičlenit také obce Sázava a Velkou Losenici, kde podíl respondentů pro Moravu byl nejnižší“ (Toušek V. a kol. 1990, s. 50). Po zhodnocení výsledků byly vytvořeny dvě alternativy návrhu na úpravu zemské hranice mezi Čechami a Moravou. Podle první z nich by k Čechám bylo připojeno 104,1 km² původně moravského území a Morava by získala 469, km² historického území Čech. Ve II. alternativě je obsažen návrh na přičlenění území o rozloze 243,2 km² k Moravě (Toušek V. a kol. 1990, s. 54).

Právě v oblasti Vysočiny navrhují autoři zprávy nejvíce obcí připojit k Moravě, jinde spíš navrhují přesunout bývalé moravské obce do Čech, těch je ale méně. Třebaže závěry zprávy přihlížejí i k ekonomickým hlediskům, hlavní hledisko jsou výsledky ankety. Jenže to není zcela nejlepší hledisko, protože šlo o anketu, nikoli referendum, v němž by výsledky mohly být jiné; kromě toho anketa byla uskutečněna v jiné době a s jinými cíli. I kdyby však nebyl mezi tehdejší anketou a případným dnešním referendem rozdíl, není možné postupovat zrovna takto, protože na západním pomezí Moravy je už několik desetiletí, ne-li delší dobu, velmi nízká míra moravanství a Morava by tak zbytečně přišla o své „odvěké“ území. Kromě toho se taky zpráva omezuje na území vymezené hranicemi

komunistických krajů z roku 1960 a nezabývá se jinými místy v hraničním prostoru. Já tudíž navrhuju přistoupit ke stanovení definitivní nové západní hranice Moravy raději nejprve na základě praktických hledisek a teprve potom nechat v obcích, které původní hranici přesahují směrem na západ, jejich obyvatelům rozhodnout, zda se chtějí připojit k Moravě. Na rozdíl od autorů uvedené zprávy z Akademie věd přitom nepovažuju za vhodné, aby se uvažovalo o předávání některých obcí Čechům. Jednak jsou Čechy znatelně větší než Morava, takže se nepotřebují ještě zvětšovat na úkor menší Moravy, hlavně ale myslím, byť se nad tím někdo pozastaví, že jaksi „na oplátku“ za nepřátelský postoj Čechů k Moravě ve 20. století (a dnes) si může Morava dovolit žádat, aniž by sama nabízela. Češi se rozhodně nestyděli od Moravy odtrhnout docela velké území kolem Dačic nebo dokonce celý bývalý okres moravskotřebovský (a další menší území jinde; přitom nešlo specificky jen o komunistický postoj, dnešní ostentativně protikomunističtí „demokraté“ neváhají v dědictví komunistů pokračovat), takže se nyní Moravané nemusí cítit nějak zvlášť provinile, když budou požadovat území na západní straně bývalé moravsko-české hranice.

Nejpodstatnější posun hranice by měl nastat pochopitelně na Vysočině. To má dva důvody – jednak je to gravitační vliv Jihlavy, který sahá za původní hranici (sama Jihlava ležela těsně u hranice a dnes ji bývalá hranice pŕlívá), jednak nevýhodné vedení původní hranice osídleným územím kolem řeky Jihlavy. V prostoru mezi Počátkami a Jihlavou neprochází zeměpisný předěl mezi Moravou a Čechami přímo řekou Jihlavou a jejím údolím, nýbrž po vrcholcích několik kilometrů západně. Jestliže hranice povede po řece Jihlavě, nebude Morava od Čech dostatečně oddělena, jelikož se osídlení a lidská aktivita logicky soustředí v údolí u řeky. Třebaže hranice bude nepochybně volně prostupná, je vedení hranice mezi dvěma státními celky středem pruhu osídleného údolí pro místní sídla svazující v jejich aktivitách (stavebním rozvoji apod.). Proto je lepší posunout hranici na zeměpisný předěl obou zemí, který je neosídlený nebo osídlený málo (často kopce porostlé lesy), tj. na rozvodí, kde tolik nehrozí, že se budou lidské aktivity z obou zemí střetávat. Od původní moravské hranice se rozvodí odchyluje směrem na západ severně od Počátek a obloukem zhruba rovnoběžně s řekou se stáčí na severovýchod a severně od Jihlavy u Měšína se vrací k bývalé hranici. Posunutí hranice na rozvodí kromě toho bude mít ještě jednu výhodu, totiž že železniční trať procházející údolím se dostane plně do moravských rukou. To není nezanedbatelná výhoda, pokud si uvědomíme „současný“ stav. Dotyčná železniční trať už od svého postavení nikterak nerespektovala moravsko-českou hranici a vícekrát ji překračovala tam a zpět – od prvního vstupu na moravské území směrem od Jindřichova Hradce u Popelína překročí ještě nejméně dvanáctkrát původní hranici, než dosáhne hlavní nádraží v Jihlavě. A sotva je v Evropě obvyklé, aby nějaká dopravní trasa takto kličkovala kolem státní hranice (což velice názorně ukazuje, že hranice neprocházela těmi místy v krajině, která oddělují Moravu od Čech přirozeně). Z důvodu, aby od Popelína až do Jihlavy vedla trať jen moravským územím, jsem mezi moravské obce zahrnul i Stojčín severně od Popelína. Pak už by trať v celém úseku z Jihlavy až po hranici Popelína vedla celá souvisle po moravském území a od Popelína na jih souvisle po českém území. Kromě toho požadavek, aby dopravní trasa vedla nepřerušovaně po území jednoho státu, není nový, stejně argumentovalo mimo jiné i Československo když se snažilo po první světové válce získat Valtice (železniční trať ze Znojma do Břeclavi).

V okolí Jihlavy pak bude rozsah moravských požadavků na nové vedení hranice motivován jiným hlediskem než vedením rozvodí jakožto přirozeného přírodního dělítky Moravy od Čech, a to vlivem města Jihlavy. Poloha města Jihlavy vzhledem k původní hranici nebyla zcela šťastná, ale to bylo dáno tím, že Jihlava jako důležité hornické město vznikla až poté, co se hranice ustálila na blízké stejnojmenné řece (viz článek Vývoj českomoravské hranice do 20. století). Už ve středověku se stala natolik důležitým městem, že patřila mezi čtyři (případně pět, pokud počítáme i Opavu) nejvýznamnějších měst tehdejší Moravy a kromě toho její vliv sahal i na západ za moravskou hranici, neboť ta byla příliš blízko, aby ji tak vlivné město nemohlo překročit. Jihlavský právní okruh (souhrn měst, která se řídila stejným městským právem a v „mateřském“ městě si brala právní rady) dokonce zahrnoval spíš města v Čechách než na Moravě. Názorně je přesah vlivu Jihlavy přes hranici vidět na jihlavském venkovském panství. Jihlava totiž v minulosti patřila mezi ta zeměpanská (tj. královská či markrabská) města, která měla právo vlastnit na venkově vlastní poddané (stejně jako šlechta a církev). A Jihlava se při získávání vesnic neomezovala jen na Moravu, nýbrž expandovala i do sousedního českého pohraničí. Časem se tak vytvořila souvislá doména města Jihlavy, která nerespektovala moravsko-českou hranici.

Přítom Jihlava byla nucena v minulosti se svých českých majetků zbavovat, jelikož byla často ve finanční tísní (po Třicetileté válce byla ostatně většina měst předlužena) a české panství Jihlavy tedy dříve bývalo větší. A také v dnešní době pochopitelně vliv Jihlavy zasahuje i do dřívějšího českého území. Ani nemůže být divu, okruh vlivu padesátitisícového města se logicky nemůže zastavit těsně u jeho hranic. V dnešní době už Jihlava nemá žádná venkovská panství, ale její vliv se dá odvodit třeba z dojížděky za prací nebo do škol do Jihlavy z jejího okolí. Proto jsem do obcí, které by si při novém určení západní hranice měla Morava nárokovat, zahrnul ty v okolí Jihlavy, které odpovídají naznačeným kritériím, a to včetně Štoků, které sice mají zvláštní charakter tím, že se nacházejí mezi dvěma většími centry (Jihlavou a Havlíčkovým Brodem, mírně blíže však k Jihlavě), ale přesto v sousedství Jihlavy (katastry obcí spolu sousedí), Štoky navíc v minulosti patřily Jihlavě, takže jisté vazby snad jsou (i o větší dojížděce za prací do Jihlavy než do Havlíčkova Brodu se jistě dá uvažovat). Mezi obce s možným připojením k Moravě jsem zahrnul i okolí Polné, poněvadž rovněž patří do oblasti vlivu Jihlavy a navíc se v roce 1990 ve výzkumu ČSAV vyjádřily tyto obce pro Moravu. Další oblastí na Vysočině s jistým větším přesahem přes původní hranici bude Žďársko. Žďár nad Sázavou je dnes také poměrně významné město s vlivem na širší okolí a podobně jako Jihlava se nachází velmi blízko původní moravsko-české hranice, takže je logické, že i jeho vliv ji dnes bude přesahovat, třebaže vzhledem k menší velikosti Žďáru méně než v případě Jihlavy. Stejně jako u Jihlavy i zde platí, že vliv Žďáru přesahoval hranici už v dřívějších stoletích (na rozdíl od Jihlavy se zde ale nejednalo o vliv města, ale místního kláštera), Pak už na Vysočině zbývají tři oblasti, kde jsem uvažoval o návrhu na úpravu původní hranice. První oblast je relativně blízko Žďáru nad Sázavou, v horním povodí Svratky a jde o tři obce: Herálec, Svratku a Křižánky. Zde je stejně jako v případě toku Jihlavy osídleno hlavně údolí řeky a okolní kopce jsou neobydlené nebo obydlené méně, hranice však procházela po řece a rozdělovala tak jeden sídelní prostor.

Proto by bylo vhodné, aby se hranice posunula tak, aby zahrnovala všechny tři zmíněné obce v úplnosti. Na rozdíl od autorů zprávy z roku 1990 však nezahrnuju obec Chlumětín (severozápadně od obce Svratky), jelikož neleží na řece Svratce a původní hranice ji nenarušuje.

Do další skupiny patří dvě místní části obce Jimramov, Sedliště a Trhonice. Tyto dvě bývalé české obce mají zeměpisně blíž k Jimramovu než nejbližším českým obcím, proto jsem je přiřadil na moravskou stranu případné budoucí hranice Moravy, i když autoři výzkumu ČSAV tak neučinili.

Třetí skupinou jsou tři obce na jihozápadě Vysočiny (na Dačicku), především Bořetín a Zahrádky. K posunutí hranice tak, aby byly nově součástí Moravy, mě motivovala úvaha, že by bylo vhodné zmenšit izolovanost Popelína a jižně od něj položené České Olešné od ostatního moravského území tím, že by se k Moravě přičlenily obě dříve české obce, které svou polohou vytvářejí moravský popelínský výběžek, totiž právě Bořetín a Zahrádky. K nim jsem přiřadil i sousední obec Strmilov, neboť ten je pravděpodobně takovým malým místním střediskem pro okolní obce (větší Studená je po silnicích vzdálená víc) a společný postup těchto obcí aspoň trochu zvyšuje pravděpodobnost, že se Bořetín a Zahrádky rozhodnou pro Moravu. Nicméně i tak jisté vazby těchto dvou (tří obcí) na Studenou existují, jsou součástí stejného obecního mikroregionu Podjavořicko, kam navíc patří převážně původně moravské obce.

Autoři výzkumné zprávy ČSAV v roce 1990 v okolí Svitav navrhli k Moravě připojit jen jednu původně českou obec, Opatovec (a to proto, že byla v té době součástí Svitav). Já ale, jak je vidět z mapy, navrhuju uvažovat o nové moravské hranici dál od Svitav, se zahrnutím většího počtu dříve českých obcí k Moravě. K tomu mě vede více důvodů – nejvíc se nabízí stejný důvod jako u Jihlavy a Žďáru na Sázavou, tedy že Svitavy leží těsně u bývalé hranice s Čechami, ale jejich vliv tuto hranici přesahuje. Svitavy jsou velikostí město zhruba stejné kategorie jako Žďár nad Sázavou (o něco menší), takže jejich vliv bude přesahovat hranice přibližně ve stejném rozsahu. Protože výzkum z roku 1990 se omezil na starou zemskou hranici, není na rozdíl od Jihlavy a Žďáru možné vyjít z toho, k čemu se obyvatelé tehdy vyjádřili. Ale je možné vyjít z dnešní existence mikroregionu Svitavsko, který zahrnuje větší část dnešního obvodu obce s rozšířenou působností Svitavy. Na stránkách mikroregionu se píše, že mikroregion vznikl jako přirozený a vnitřně spjatý celek zejména geograficky, infrastrukturou i ekonomickými vazbami, z čehož je možné vyvodit, že všechny obce mikroregionu mají na Svitavy úzké vazby. Nicméně k úpravě hranice v okolí Svitavy lze jmenovat i jiné důvody. V případě obce Koclířov (která je ale stejně součástí mikroregionu Svitavsko) pro její přičlenění k Moravě hovoří skutečnost, že přes ni prochází silnice první třídy spojující Svitavy a Moravskou Třebovou a vůbec Svitavy s moravským vnitrozemím (Olomoucí).

Stejný argument týkající se dopravních tras jako v případě obcí v údolí Jihlavy lze vznést i u některých obcí v údolí řeky Svitavy. Tímto údolím totiž prochází jednak významná železnice (mezinárodní železniční koridor) z Brna na Svitavy (a dál do východních Čech), která také probíhá po obou březích dříve hraniční řeky Svitavy, jednak neméně významná silnice E461 spojující Brno se Svitavami a východními Čechami (ta ovšem prochází pouze po východním břehu řeky). Je stejně jako v případě údolí Jihlavy žádoucí, aby tyto dopravní tahy spojující svou polohou okrajové Svitavsko s ostatní Moravou (zejména Brnem) probíhaly čistě po moravském území a také aby existovala územní rezerva pro případný rozvoj těchto tras na opačném břehu Svitavy, což by bylo znesnadněno, pokud by řeka v těchto místech tvořila hranici.

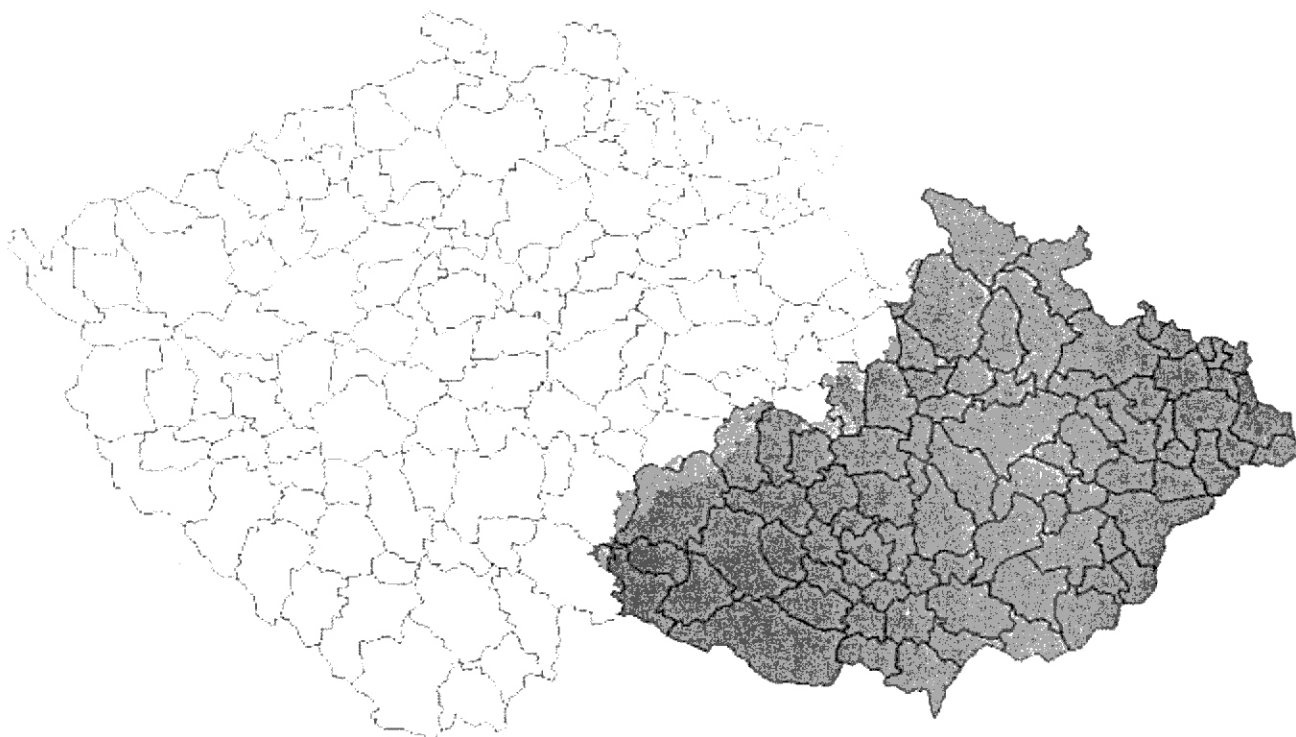
Z hlediska požadavku na průchod dopravních tras údolím Svitavy jižně od Svitav by bylo nutné, aby součástí Moravy byly obce, jejichž katastrální území v daném místě přiléhají k řece Svitavě a bývalé zemské hranici Moravy. Jsou to obce Chrastavec, Brněnec, Bělá nad Svitavou a Banín. Vynechal jsem Březovou nad Svitavou, jelikož to je původně moravská obec s téměř veškerým osídlením na levém břehu a zasahující svým katastrem dnes částečně na pravý břeh (místní části Zářečí a Dlouhá), totéž by nicméně bylo možné říct i o Brněnci, který vznikl sloučením Moravské Chrastové a původně českého Brněnce, ale navzdory jménu obce spíše byl Brněnec připojen k Moravské Chrastové, kde je dnes soustředěna většina osídlení a kde sídlí i obecní úřad, než naopak. Splynutí osídlení na obou stranách Svitavy zároveň ukazuje, že vedení hranice osídleným údolím není praktické, jelikož rozděluje jednolitý sídelní prostor (podobně jako v případě výše uvedených příkladů řeky Jihlavy a Svratky). Nicméně je zřejmé, že jsem do seznamu obcí, které by připadly do úvahy jako nově moravské, tj. na východní straně obnovené hranice, přiřadil více obcí poličského výběžku než jen ty, na jejichž území se nachází dopravní tahy Svitavy-Letovice. Důvody pro to jsou v zásadě dva: jednak ta skutečnost, že Čechy se v tomto prostoru nejvíce zařezávaly do moravského území, jednak to, že obce na tomto území jsou spojeny do (nejméně) dvou (překrývajících se) mikroregionů, které zahrnují jak původně české tak původně moravské obce, čímž vytvářejí (nebo odrážejí) vazby přes původní hranici. Jsou to mikroregiony Brněnec a Svratecko-křetínský trojúhelník. Do mikroregionu Brněnec patří v původně české části oblasti jižně od Svitav kromě Chrastavce, Brněnce, Bělé nad Svitavou a Banína, které jsem už vyjmenoval výše, ještě Lavičné a Vítějeves. V mikroregionu Svratecko-křetínský trojúhelník jsou pak původně české obce Nedvězí, Jedlová, Bystré, Hartmanice, Trpín, Svojanov a Rohozná. Tyto obce jsem tedy rovněž přiřadil do skupiny obcí (s výjimkou Jedlové, která má z těchto obcí nejbližší k Poličce), třebaže je pravděpodobné, že vnitřní soudržnost obcí těchto dvou mikroregionů je na rozdíl od mikroregionu svitavského menší, už proto, že se oba tyto mikroregiony překrývají s dalšími mikroregiony této oblasti (zejména mikroregiony Poličsko a Krajem Smetany a Martinů).

Ostatní navrhované změny už jsou jen drobného charakteru: obnovenou západní hranici Moravy navrhuji oproti stavu v roce 1948 upravit v případě obce Cotkytle tak, aby její místní část Herbortice připadla na Moravu. To z toho důvodu, že Herbortice přímo sousedí s moravskou Cotkytlí, kdyby se však staly českou pohraniční osadou, nemohly by zřejmě pro svou malou velikost (kolem 50 obyvatel) být samostatnou obcí, od nejbližších českých obcí, jejichž součástí by se musely stát, jsou však poměrně vzdáleny (podobný případ jako u Sedlišť a Trhonic u Jimramova, jak o tom výše). Poslední návrh úpravy hranice se vztahuje k sídlům na západním okraji Jeseníků. Jednak jde o obec Dolní Morava, přesněji její místní části Horní Morava a Dolní Morava – tyto místní části původně ležely v Čechách, nicméně dnes tvoří jednu obec s původně moravskou osadou Velká Morava, ale zároveň jde o jednolitě osídlené v údolí horního toku řeky Moravy. Jde opět o případ, kdy hranice probíhala středem obydleného údolí, jako tomu bylo výše i v případě údolí Jihlavy, Svratky a Svitavy a zde tedy obdobně navrhuji posunout obnovenou hranici západně od místních částí (a katastrálních území) Horní Morava a Dolní Morava – to bude mít mimo jiné za následek i to, že řeka Morava na prvních asi jedenácti kilometrech svého toku nebude pohraniční řekou, jak tomu bylo před rokem 1949. Poslední navrhovanou změnou je úprava hranic v okolí osady Horní Hedeč, která je dnes součástí katastrálního území Červený potok a spolu s ním částí české obce Králíky. Tuto osadu tvoří pouze skupina čtyř domů v blízkosti osady Zlatý potok, která je místní částí moravské obce Malá Morava a k této obci by z praktických důvodů Horní Hedeč měl připadnout

Tím končí přehled obcí (či místních částí obcí), které by měly být přiřazeny k Moravě poté, co bude opět obnovena její západní hranice. Jsou to obce (místní části), u nichž se vyskytují nějaké důvody, proč je žádoucí, aby patřily k Moravě, ačkoli se dříve nacházely na české straně původní hranice. U jiných obcí nebo jejich částí jsem nenašel dostatečné důvody pro to, abych je do tohoto přehledu

zařadil, což na druhou stranu nevylučuje, že tento přehled není úplný, neboť by mělo být umožněno i jiným obcím nacházejícím se v pohraničí oblasti požádat o možnost zúčastnit se místního referenda o připojení k Moravě (a to navzdory tomu, že pochybuju, že to nějaká bude chtít udělat).

Jak jsem naznačil už na začátku, může se leckomu souhrn vyjmenovaných obcí zdát příliš přehnaný a „megalomanský“, ale proti tomu můžu zase zopakovat, co už jsem uvedl: autoři průzkumu mínění z roku 1990 z ČSAV rovněž navrhli docela velké úpravy západní hranice Moravy, zejména v oblasti Vysočiny, a nikdo je z megalomanství neobviňoval. Ostatně se ukáže, že i při tak zdánlivě velkých změnách (mám na mysli změny hranice podle tohoto článku) by Čechy přišly jen o malou část svého území (a taktéž obyvatel).

Jak už jsem napsal nahoře, rozsah přidaného území je asi stejně velký (neměřil jsem to), jako rozsah území, sebraného Moravě po roce 1960, ale protože Morava je menší než Čechy, znamená tatáž plošná rozloha mnohem větší ztrátu pro Moravu než pro Čechy (obrazně řečeno, je něco jiného pět z deseti a něco jiného pět z padesáti). Kromě toho se oddělení Moravskotřebovska, Svitavska a Dačicka od Moravy v roce 1960 nedá srovnávat s mnou (a částečně už pracovníky ČSAV v roce 1990) navrhovanou úpravou původní hranice, protože změny v roce 1960 byly záměrně udělány tak, aby byla Morava územně poškozena, a to nejen rozrušením povědomí obyvatel daných krajů o příslušnosti k Moravě, ale i porušením hospodářských vazeb. Naproti tomu můj návrh není jen tak libovolné čárování po mapě, jak předvedli i čeští představitelé při vytvoření současných krajů, nýbrž naopak snaha o vyřešení možných hraničních problémů, snaží se respektovat hospodářské vazby a sídelní poměry; kdyby chtěla Morava nesmyslně napodobit podobné drastické zásahy do území sousední země jako předváděli a předvádějí Češi na Moravě, musela by chtít ke svému území připojit dejme tomu celé území současného kraje Vysočina, který končí dvacet kilometrů před středočeskou Kutnou Horou, a ještě přinejmenším celé území bývalých okresů Ústí nad Orlicí, Svitavy a Jindřichův Hradec, jako to ukazuje následující mapa.

Mnou navrhované změny ve prospěch Moravy také nezahrnují žádné sídlo velikosti Moravské Třebové nebo Svitav, jediné větší sídlo je Polná s asi 5 000 obyvateli, jinak se jedná vesměs o vesnice. Pak je třeba pamatovat ještě na jednu věc: čeští politici v roce 1960 i 1997 (netřeba si hrát na laciný antikomunismus, všichni jsou stejní, pokud přijde na Moravu) rozhodli o hranicích krajů a tím i o územní ztrátě Moravy bez ohledu na veřejný názor, můj návrh naopak počítá s tím, že je to opravdu jen návrh, nikoli definitivní stanovisko a obyvatelé uvedených obcí budou mít možnost se rozhodnout, zda opravdu budou pro takové obnovení západní hranice Moravy, zda jejich obec případně k Moravě, ač k ní dříve (před rokem 1949) nepatřila. Je jasné, že v současné době místní referenda nelze vyvolat, ale je rovněž patrné, že než se budou moci konat, uplyne v řece Moravě ještě hodně vody .

Na druhou stranu to skýtá obyvatelům dotčených obcí příležitost si vytvořit jasnou představu, zda připojení k Moravě bude pro ně výhodné a zejména proč. Proto uvedená zpráva o soudobé situaci je podávána s časovým předstihem před její aktuálností a otevírá tím i prostor k diskusi jak občanům z česko-moravské hranice, tak nejširší veřejnosti.

(R.Svoboda)

Redakčně kráceno a upraveno

Celý článek v nezkrácené verzi najdete na :

<http://dalsimoravak.bloguje.cz/708632-zapadni-hranice-moravy-v-budoucnu.php>

Zemská hranice Moravy a Čech

Současný počet hraničních kamenů na zemské hranici Moravy a Čech je kolem 800 ks. Přinášíme ukázkou nejvýznamnějších z nich:

Nejstarší hraniční kámen pochází z roku 1673 a nachází se v blízkosti Studené, u rakouské hranice, v lokalitě mezi obcemi Domašín a Zahrádky.

Hraniční kameny na území Jihlavy, pocházející z 18.století (kolem roku 1750)

1. Hraničník v lokalitě křižovatky Sokolská/Kollárova ulice
2. Hraničník v místní části Heroltice
3. Hraničník na soukromé zahradě v ulici Polenská
4. Hraničník v místní části Bedřichov

1. Sokolská/Kollárova

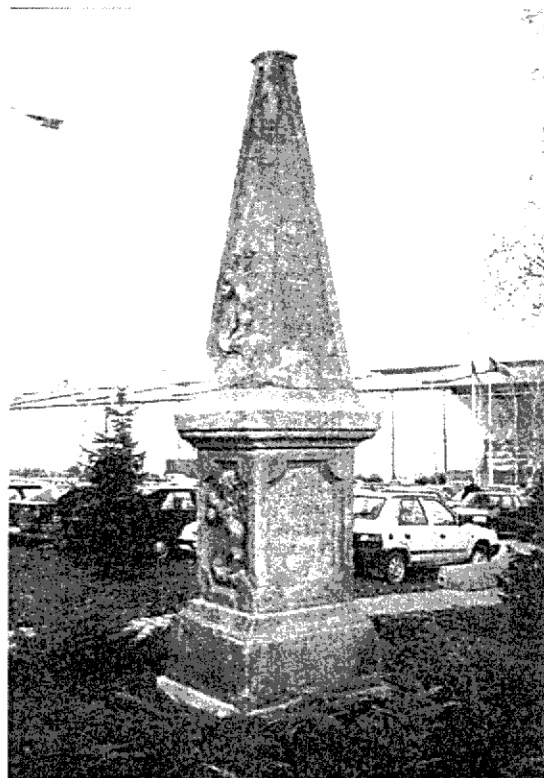
2. Místní část Heroltice

3. ulice Polenská

4. místní části Bedřichov

Fotografie poskytl
Jaroslav Nesiba

Slezská území v ČR – stručné dějiny

1. Vznik Slezska

Název Slezsko je odvozen pravděpodobně od kmene Slezanů, kteří jsou vedle Opolanů, Dědošanů a Holasiců poprvé zmiňováni v tzv. Geografu bavorském z 1. pol. 9. století ve výčtu etnik při východní hranici franské říše. Slezané měli obývat okolí hory Slézy (Ślęza) u dnešního městečka Sobotka nedaleko Vratislavi. Postupně se název Slezsko rozšířil i na okolní území horního Poodří. Jestliže tato území byla v druhé polovině 9. století pod vlivem Velkomoravské říše, celé jedenácté století je charakterizované bojem českého a polského státu o jeho začlenění do vlastních hranic. Přestože již roku 1054 byl pod patronací císaře Jindřicha III. dohodnut smír mezi českým knížetem Břetislavem I. a polským knížetem Kazimírem I., dle kterého si slezská území ponechal Kazimír I. za pravidelný roční poplatek českému knížeti, sváry a boje pokračovaly ještě mnoho desetiletí.

Vznik Slezska jako správní jednotky lze datovat k r. 1138, kdy polský kníže Boleslava III. Křivoústý před svou smrtí rozdělil Polsko na údělná knížectví ovládaná jednotlivými členy piastovského rodu. Slezsko, vedle dalších území, připadlo nejstaršímu Boleslavovu synu Vladislavovi. Vladislav byl sice ze Slezska a Polska po několika letech vyhnán, ale jeho synům Boleslavovi a Měškovi bylo dovoleno se do Slezska vrátit. Jejich návratem ale započal proces rozpadu Slezska, neboť bratři si jej rozdělili tak, že Měšek obdržel východní část (jehož součástí bylo Těšínsko), Boleslav větší západní (s dnešním Jesenickem). Tím byl položen základ k rozdělení Slezska na Horní a Dolní, které bylo stvrzeno r. 1202, kdy se vzdaly obě větve slezských Piastovců nároku na zemi druhé větve, a to i jménem potomků. Proto pozdější čeští panovníci užívali tituly vévoda Horního Slezska a vévoda Dolního Slezska. Tyto tituly však byly pouze formální, protože po Boleslavově a Měškově smrti rychle pokračoval další rozklad jejich zemí na menší a menší knížectví až koncem 13. století jejich počet dosáhl více než deseti (v 18. století se počítalo 17 knížectví a řada dalších panství). V této době začalo postupné poněmčování místního slovanského obyvatelstva, což byla část širšího procesu stěhování německy mluvícího obyvatelstva na východ. Germanizace nejprve zasáhla města a později se rozšířila i na venkov.

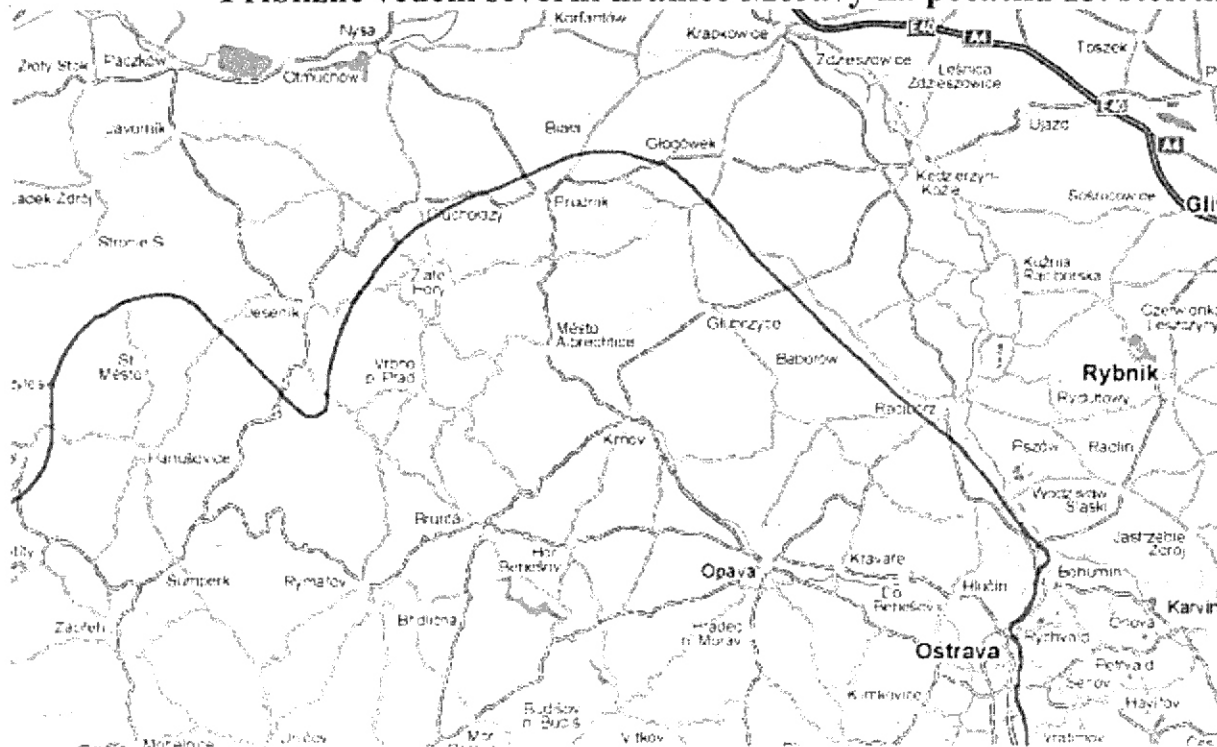
Tato situace opětně podnítila tradiční zájem českých panovníků o tato území. Václav II. poprvé učinil ze tří slezských knížat (Kazimíra Bytomského, Měška Těšínského a Boleslava Opolského) své leníky. Tím započal proces příklonu Slezska k Čechám, který byl dokončen za českého krále Jana, kdy se r. 1335 polský král Kazimír III. zřekl Slezska a to po dvou stoletích přestalo i formálně být součástí Polska. Od třináctého století se název Slezsko stává souhrnným označením pro všechna slezská knížectví, která se účelově sdružovala pro dosažení svých cílů a stále cítila sounáležitost. S opětnou centralizací započal uherský král Matyáš Korvín, kterého si Slezané zvolili r. 1469 za vévodu. Matyáš omezoval moc jednotlivých knížat a pro celé Slezsko zřídil úřad královského hejtmana, který se stal napříště trvalým slezským úředníkem. Tyto snahy ukončila až smrt Matyáše roku 1490. Jeho nástupcem se stal Vladislav Jagelonský, český a uherský král, a rozhodující část vlády ve Slezsku se vrátila do rukou stavů. V centralizaci správy země pokračoval až nástupce Jagelonců na českém a uherském trůnu, Ferdinand I. Habsburský. Posílil vliv panovníka na soudnictví a v roce 1557 zřídil slezskou královskou komoru pro správu slezských financí. Významně se zvýšila centrální moc panovníka po porážce stavovského povstání roku 1620. Stavové ztratily zákonodárnou iniciativu a správa Slezska podléhala nové instituci ve Vratislavi, tzv. vrchnímu úřadu. Ten byl podřízen, jako všechny země Koruny české, české dvorské kanceláři sídlící od roku 1624 ve Vídni. Významně posílily i pravomoci panovníkem jmenovaného vrchního zemského hejtmana. Tento stav přetrvával až do období válek o rakouské dědictví v polovině 18. století

2. Území kolem severní hranice Moravy a příklon Opavska a Krnovska ke Slezsku

Část území, které dnes v ČR chápeme jako slezské, totiž širší Opavsko, mělo zpočátku jiné osudy než samotné Slezsko. V období Velké Moravy severní hranice jádrového území Moravy probíhala po jižních svazích Jeseníků, Oderských vrchů, dále prostorem Moravské brány k jižním svahům Moravskoslezských Beskyd (a dál k severnímu Váhu). Bezprostředně na sever od této čáry sídlil kmen Holasiců, přibližně v okolí dnešní Opavy a Krnova. Na sever od něj byla sídla Opolanů, východně od řeky Ostravice sídlili Vislané. Území severně od Jeseníků se dočasně dostalo do moravské moci její

expanzí do Polska v poslední třetině 9. století. Jak dlouho bylo v moravském držení, nelze říct, koncem 10. století se jej zmocnily Čechy a po nich tehdy se rodící Polsko. Teprve někdy za vlády prvního Přemyslovce nad Moravou, Břetislava, opět území severně od Jeseníků připadlo Moravě, přičemž po celé délce severních hranic sousedila Morava s Polskem. Hranice procházela od vrcholu Smrk Ramzovským sedlem k Červenohorskému sedlu a Malému dědu, odtud severovýchodním směrem západně od pozdějšího Cukmantlu (Zlatých Hor), který tedy ještě byl moravský, k dnešnímu Prudniku (tehdy rovněž moravskému) a severně od Osoblahy se hranice stáčela k jihovýchodu a víceméně přímou čarou směřovala k Bohumínu. Tam se napojovala na řeku Ostravici a po ní běžela až ke dnešním slovenským hranicím. Severně od takto vymezené hranice se nacházelo Polsko.

Přibližné vedení severní hranice Moravy na počátku 13. století.

Moravské území severně od Jeseníků a Oderských vrchů se podle výše zmiňovaného kmene Holasiců nazývalo holasická provincie a bylo součástí olomouckého údělu; zhruba od poloviny 13. století se mu začalo říkat Opavsko. Někdy mezi léty 1260-69 toto území udělil český král Přemysl II. svému nemanželskému synu Mikulášovi, který v pozdějších letech užíval titulu knížete opavského. Přestože se Mikulášovo panství stále považovalo za součást Moravy, bylo tak zahájeno vzdalování Opavska od Moravy. Roku 1318 český král Jan udělil Opavsko již jako samostatné, od Moravy oddělené knížectví, Mikulášovu stejnojmennému synovi, a to potvrdil i Janův nástupce Karel, když opavského vévodu učinil 1348 leníkem českého krále stejně jako moravského markraběte. Opavsko již tedy formálně nebylo součástí Moravy, nebylo ale ani součástí Slezska. I Jan Amos Komenský v 17. století na své mapě znázornil Opavsko jako zvláštní zemi mezi Moravou a Slezskem. Opavsko sice bylo vytrženo z Moravy, ale přesto k němu i nadále bylo poutáno těsnými svazky: na Opavsku platilo moravské právo a opavské soudy se odvolávaly na Moravu.

Ke Slezsku začalo Opavsko směřovat ve chvíli, kdy se opavský Mikuláš II. stal, po smrti tamního posledního piastovského knížete Leška, knížetem ratibořským a tím pádem jedním ze slezských knížat. Podobně jako slezská knížectví i Opavsko v následujícím období postihl rozpad na menší celky, oddělilo se zejména Krnovsko, pak Hlubčicko, Hlučínsko a Bruntálsko, (některé se ale v budoucnu zase sloučily). Ve 2. polovině 15. století všechny části Opavska získal český král Jiří a po něm ho vlastnili jeho nástupci. Král Matyáš udělal roku 1613 závažný krok: udělil Opavsko jako léno Karlu z Lichtenštejna, ale jako slezské knížectví, to znamená, že Opavsko zařadil do Slezska. Proti tomu protestovali opavští i moravští stavové, naproti tomu větší města, včetně Opavy samotné, která

se řídila stejným právem jako většina slezských měst, přechod do Slezska uvítala, (k definitivnímu přechodu Opavska do Slezska došlo až roku 1659). Karel z Lichtenštejna obdržel roku 1622 i sousední Krnovsko a opět tak spojil obě části starého opavského knížectví. Opavské knížectví v majetku Lichtenštejnů zůstalo až do roku 1918.

3. Rozdělení Slezska

V polovině 18. století bylo Slezsko hospodářsky nejvyspělejší a nejbohatší částí habsburské říše a mimo východní část Horního Slezska národnostně téměř celé německé. To v kombinaci se skutečností, že habsburský císař Karel VI. neměl mužské potomky, nemohlo ujít pozornosti pruského krále Friedricha (Bedřicha) II. Ten nejprve vystoupil s nárokem na Krnovsko, o které jeho rod přišel za Třicetileté války, a posléze svůj nárok rozšířil na celé Slezsko. Proti pruským zbraním habsburské vojsko Marie Terezie neuspělo, takže se Bedřich zmocnil téměř celého Slezska, všude vítán místním obyvatelstvem. Marii Terezii zůstalo a bylo potvrzeno vratislavským mírem roku 1742 pouze knížectví těšínské a jižní část území knížectví niského, krnovského a opavského. Pro tuto malou část původního Slezska byl zřízen tzv. královský úřad v Opavě a zachovány byly i některé tradiční funkce zemského sněmu. Území si v habsburské monarchii ponechalo i tradiční jméno Slezsko a přestože bylo rozděleno územím Moravy, (Ostravskem), na dvě nesouvisející části, zůstalo zpočátku samostatnou zemí.

Nástupce Marie Terezie Josef II. roku 1782 z praktických důvodů uhájený zbytek Slezska sloučil s Moravou, přičemž v čele země stálo Moravkoslezské gubernium se sídlem v Brně. Sloučení vydrželo až do roku 1850, kdy v rámci reorganizace státní správy, byla slezská území oddělena od Moravy jako samostatná provincie v čele s místodržitelstvím v Opavě. Přispěly k tomu i petice a žádosti obyvatel rakouského Slezska, kteří kritizovali spojení se slovanskou Moravou s odůvodněním: „že smýšlení a věrnost Slezska je skrz naskrz německé“. Oficiální název byl Vévodství Horní a Dolní Slezsko, což spíše odpovídalo přáním panovnického dvora než skutečnosti. Tento stav přetrvával až do konce první světové války s výjimkou několika měsíců roku 1860-1861, kdy byla Zemská vláda slezská zrušena a správa provincie podřízena moravskému místodržitelství v Brně.

4. Slezská území v ČSR mezi válkami

Situace rakouských slezských území po prohrané válce a rozpadu Rakouska-Uherska byla velmi nepřehledná. 30. října 1918 němečtí poslanci z Moravy a Slezska vyhlásili utvoření provincie Sudetenland s hlavním městem Opavou o rozloze 6 534 km² s 643 000 Němci a 25 028 Čechy. Provincie zahrnovala prakticky celé západní rakouské Slezsko včetně německých oblastí severní Moravy a malé části severovýchodních Čech. Na východní část rakouského Slezska, tedy území Těšínska, vzneslo naopak nárok Polsko, odvolávající se na etnický princip a vytyčilo hranici mezi česky a polsky hovořícími oblastmi na řece Ostravici. Již 19. října 1918 byla založena Národní rada knížectví Těšínského jako orgán Poláků žijících v těšínském Slezsku, která měla za cíl připojení země k polskému státu. Československá vláda, odvolávající se po vyhlášení samostatnosti 28. 10. 1918 na historické právo, pokládala části tzv. Rakouského Slezska, sestávající z Opavska, Krnovska a Těšínska, za součást nově vytvořené Československé republiky, se státní hranici na Visle. Koncem listopadu začala československá vojska, prakticky bez odporu, obsazovat provincii Sudetenland, takže na základě rozhodnutí československé vlády mohla zahájit 19. prosince činnost v Opavě Slezská zemská vláda v čele se zemským prezidentem. Složitější byla situace na Těšínsku. Polská strana se rozhodla na sklonku roku obsadit vojensky východní část Těšínska až po řeku Olši včetně Těšína a 15. ledna 1919 dokonce zřídit zemskou vládu ve Slezsku s právem spravovat Těšínsko až po Ostravici. Následoval přesun československých vojsk ve dnech 19. a 21. ledna do Moravské Ostravy a 23. 1. 1919 byl zahájen útok. Bílska na řece Visle bylo dosaženo 31. ledna. Z jara 1920 následoval plebiscit za mezinárodního dozoru velmocí, které i ukončily spor výnosem z 28. července 1920 o rozdělení oblasti na řece Olši na západní a východní část včetně správního místa Těšína mezi oba státy a rozhodly tak o stavu, který přetrvával až do roku 1938. Již o rok dříve Versailleská mírová konference rozhodla o tom, že část ratibožského okresu – Hlučínsko, původně součást pruského Slezska, obydlená tzv. Moravci, připadne Československu.

V únoru 1922 došlo k přejmenování Slezské zemské vlády na Zemskou správu politickou. O šest let později, 1. 1. 1928 byla organizačním zákonem sloučena slezská území v ČSR s Moravou do Země moravkoslezské, kterou nadále řídil zemský úřad v čele se zemským prezidentem se sídlem v Brně.

5. Slezská území v ČSR po druhé světové válce

Přes určitou napjatost vztahů mezi Polskem a ČSR, vážící se k problematice Těšínska, byl na mezinárodní úrovni postupně obnoven stav z roku 1938. Jiná byla situace uvnitř státu. Československá vláda, která se stále více dostávala pod vliv komunistů, podporovaných přítomnými sovětskými vojsky, již 15. května 1945 rozhodla o zřízení expozitury Moravskoslezského zemského národního výboru v Brně a jeho sídlo umístila do Ostravy. Do oblasti expozitury patřily kromě slezských okresů i moravské okresy Nový Jičín, Místek a statutární město Moravská Ostrava. Komunisté si tak v tomto převážně průmyslovém regionu, kde měli tradičně vysokou podporu, snažili vytvořit co nejpevnější základnu pro další boj o uchopení moci v celém státě.

Mezi lednem 1946 a listopadem 1947 probíhal organizovaný odsun Němců z ČSR. Ke konci roku 1947 tak z původních 317 000 Němců na území Moravskoslezské expozitury zůstalo necelých 15 000. Pro zaplnění uvolněného prostoru po Němcích byla Osídlovacím úřadem organizována osídlovací akce. Do poloviny roku 1947 se na tato území přistěhovalo přes 180 000 obyvatel. Z toho 15 000 ze Slovenska a přibližně stejný počet ze zahraničí. Další příliv obyvatelstva měl již spíše charakter posilování stále se rozšiřující základny těžkého průmyslu a hornictví tehdejšího Československa na Ostravsku a skončil prakticky až v sedmdesátých letech. To umožnila jak koncentrovaná výstavba nových obytných čtvrtí například v Karviné či Ostravě tak i zcela nové, dnes osmdesátitisícové město Havířov.

Po ovládnutí celé republiky komunisty v roce 1948 byl připraven a k 1. 1. 1949 vstoupil v platnost zákon o krajském zřízení. Slezská území v ČSR byla rozdělena do dvou krajů, Ostravského a Olomouckého. Tento stav trval do roku 1960, kdy byla přijata nová územní reorganizace státu. Slezská území se stala součástí Severomoravského kraje a slučováním a změnou podoby okresů prakticky vymizela historická moravsko-slezská hranice.

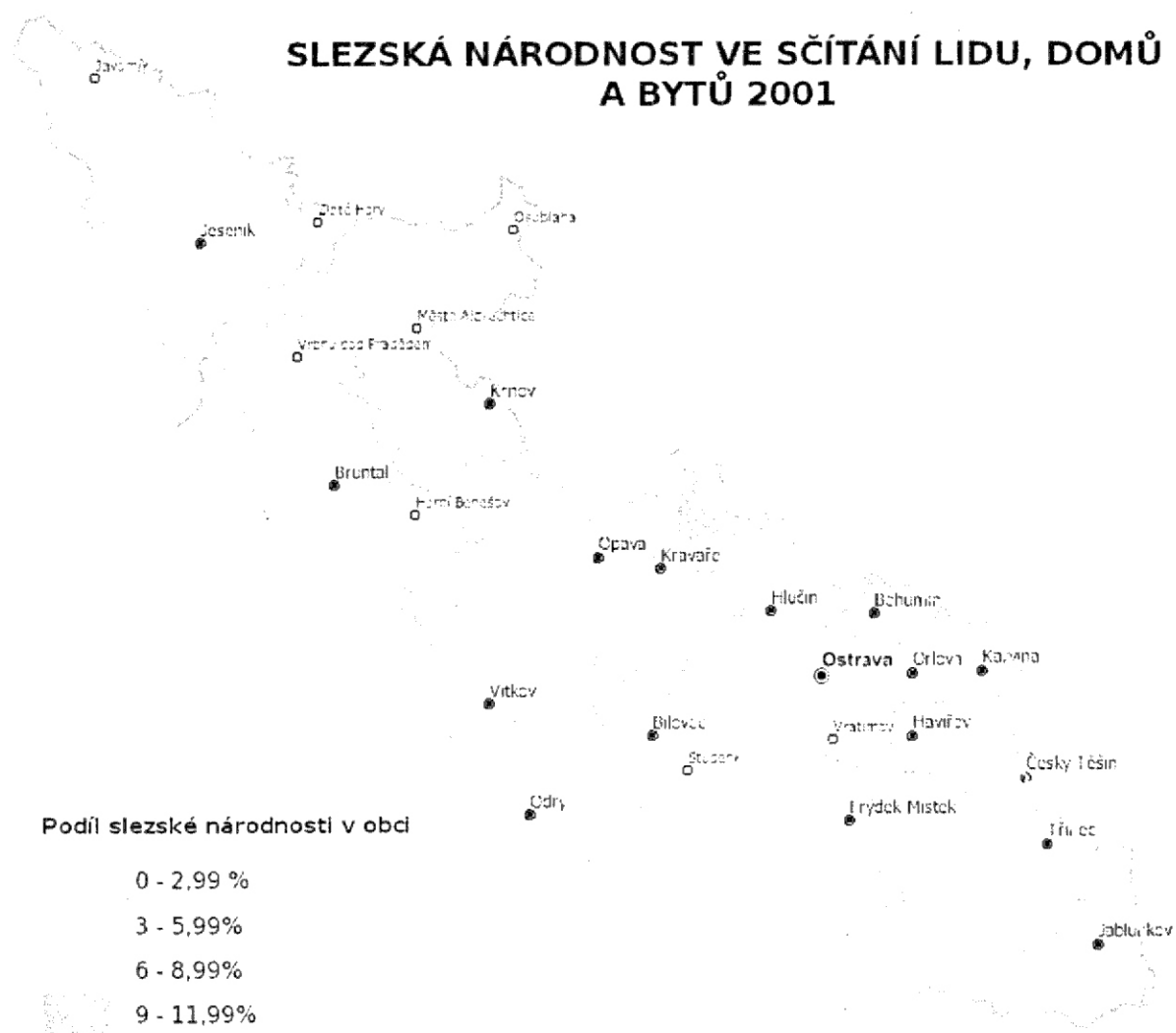
6. Slezská území v ČR dnes

Odsun Němců, tvořících v západní části slezských území v ČSR výraznou většinu populace, masivní poválečné osídlovací akce, rozměňující polskou menšinu na Těšínsku a především dlouhodobá migrace na Ostravsko, přinesly nejen radikální změnu v národnostním složení slezských území v ČR, ale i zásadní změnu v jejich sídelní struktuře. Především často až bezohledné rozšiřování ostravské aglomerace, rozkládající se na moravsko-slezském pomezí, fatálně zpřetrhalo historické vazby v regionu. Především původní Těšínsko, již tak postižené přenecháním své historické centrální části Polsku, bylo zasaženo růstem nejen Ostravské aglomerace, ale i Třince a Frýdku, provázeném masivní migrací nových obyvatel z celého Československa. Historické vazby a tradice tak přetrvávají především v příhraničních oblastech Českého Těšína a Jablunkova, kde se nachází i nejpočetnější polská menšina. Relativně lépe je na tom Opavsko včetně Bruntálska. Přestože i zde došlo k výrazné změně národnostního složení - majoritní německé obyvatelstvo bylo nahrazeno migranty z celé tehdejší ČSR - a přestože východ území je pod vlivem ostravské aglomerace, jde o jediné slezské území v ČR, které může navázat na historickou kontinuitu Opavského knížectví. Naopak malé, původně zcela německé území Jesenicka, kdysi pohraniční část dolnoslezského knížectví nízkého, prakticky opustilo veškeré historické vazby a tradice.

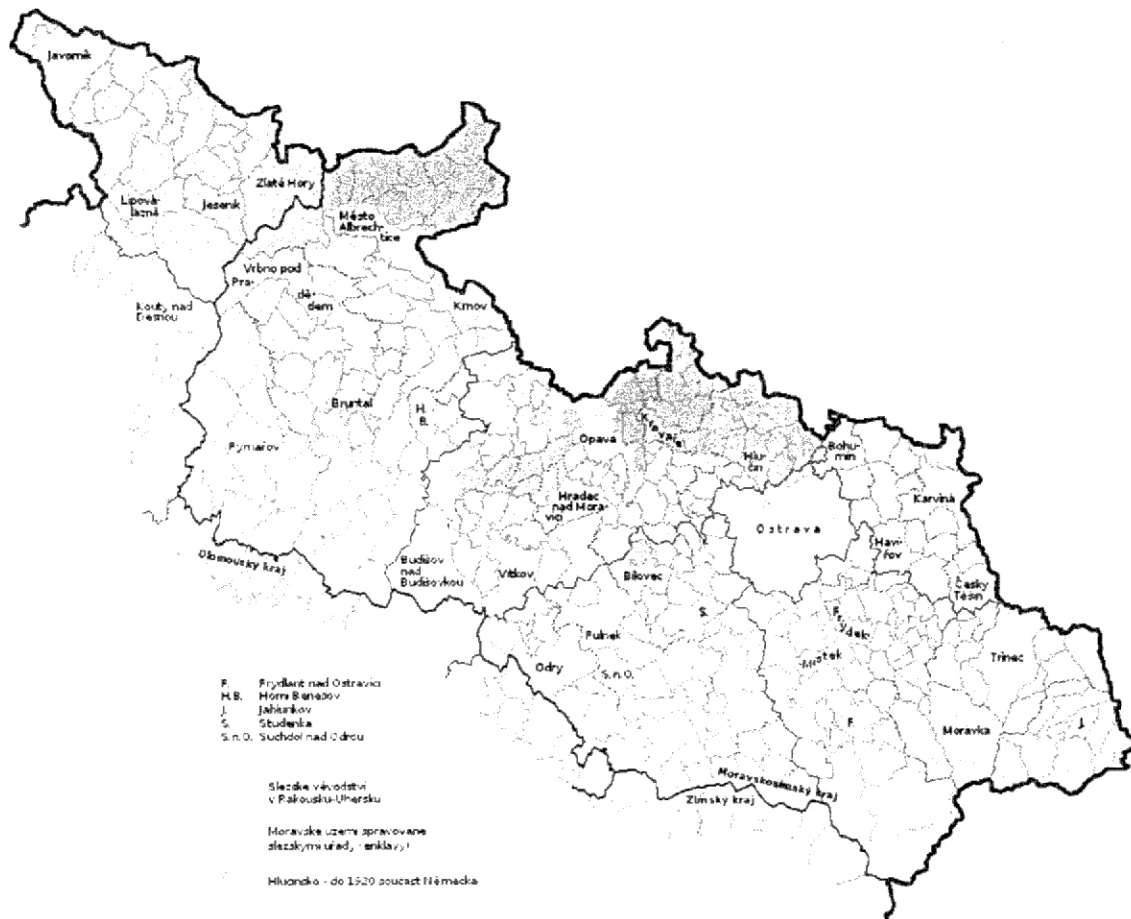
Přes tyto zásadní změny se při sčítání obyvatelstva v roce 1991 překvapivě ke slezské národnosti přihlásilo na historických územích Slezska 38 000 obyvatel a dalších 7 000 v jiných regionech. V roce 2001 však tento počet klesl jen na cca 10 000 obyvatel v celé ČR. Protože neexistuje seriózní průzkum „fenoménu“ slezské národnosti v ČR, je velmi těžké určit jeho kořeny. Od 18. do poloviny 20. století se za Slezany považovali především slezští Němci, kteří však své německé kladly vždy výše než slezanství. Vzhledem k minimu Němců na těchto územích v současnosti bude tato stopa pravděpodobně slepá. Slezští Slované se naopak především považovali za Poláky nebo Moravany či později Čechy. V současnosti existuje trvalá snaha o uznání slezské národnosti v Polsku, která je reprezentovaná i mezinárodně známou organizací Ruch Autonomii Śląska (RAS). Mnohem logičtější se tedy zdá hledat vazby slezské národnosti v ČR na mateřské Slezsko v Polsku a její příslušníky mezi menšinou hovořící polskými nářečímí. Tomu však neodpovídá územní rozložení „Slezanů“. V oblasti Českého Těšína a Jablunkova, kde je jádro polské menšiny, se ke slezské národnosti téměř nikdo nehlásí. Naopak nejvíc „Slezanů“ je na severovýchod od Opavy a v okolí Kravař. Tedy v místech s velkou převahou přistěhovalého obyvatelstva hovořícího česky. Kořeny slezské národnosti v ČR tedy

prozatím zůstávají poněkud záhadou, tím spíše, že se doposud neustavila žádná organizace, která by slezskou národnost v ČR alespoň částečně reprezentovala.

V oblastech správních byl po pádu totalitního režimu v roce 1990 zrušen Severomoravský krajský národní výbor, přičemž státní správa byla ponechána beze změn. Další změna členění státu vstoupila v platnost v roce 2000. Znamenala však, s drobnými změnami, pouhý návrat ke krajům zavedeným komunisty již v roce 1949, tedy rozdělení slezských území v ČR do Ostravského a Olomouckého kraje. Je realitou, že v situaci kdy Ostravská aglomerace, počtem obyvatel mnohonásobně převyšující slezská historická území, svojí polohou vytváří zcela novou sídelní strukturu na moravsko-slezském pomezí, je možnost obnovení samosprávy pouze slezských území na vyšší než okresní úrovni prakticky nemožné. Ale i přesto, že tento stav celkem vyhovuje masě přistěhovalého obyvatelstva především z Ostravska, oprávněně kritické hlasy se stále ozývají z historických oblastí Opavska a Těšínska. Žádají nejen větší respekt k historickým slezským tradicím, ale i posílení postavení tradičních center, která byla v období „totality“ potlačována ve prospěch „dělnických“ měst, jakými byly Ostrava či Karvina.

Slezská území v ČR v současnosti

Literatura:

- Dějiny Slezska v datech. Rudolf Žáček – Nakladatelství Libri, Praha 2004
- Dějiny Moravy v datech. František Čapka – CERM, Brno 2001
- Slezsko. Jaroslav Bakala a kolektiv – Matice slezská, Opava 1992
- Dějiny českého Slezska, Dan Gawrecki – Slezská univerzita, Opava 2003
- Ottův slovník naučný – Jan Otto, Praha 1888-1909
- Evropa v proměnách staletí, František Honzák a kolektiv – Nakladatelství Libri, Praha 1995.
- Mapy č.2. a č.3. poskytl Mgr. Rostislav Svoboda

Poutní tradice na Moravě a ve Slezsku

Putování na svatá, posvátná nebo místa spojená se zázračnou událostí patří odedávna ke společným jmenovatelům světových náboženství. V křesťanství, zejména v římskokatolickém vyznání, má poutní tradice nejen hluboké kořeny, ale zároveň nepřehlédnutelný význam. Poutě můžeme charakterizovat jako fenomén, který v pestřích variantách provází křesťanské náboženství od jeho počátků až do dnešní doby. Ačkoliv hlavní autorita křesťanské víry, bible, k poutní aktivitě přímo nevybízí, najdeme v ní několik příběhů, v nichž lze předobraz člověka poutníka dobře vystopovat. Homo viator - středověký či novověký člověk putující světem, mířící do nebeského Jeruzaléma, se mohl velmi snadno identifikovat s obrazem Krista, který svou veřejnou aktivitu vyvíjel jako poutník procházející zemi zaslíbenou od města k městu, navštěvující podle židovské tradice pravidelně také jeruzalémský chrám. Podobně potom také jeho učedníci, v nejviditelnější míře především svatý Pavel, apoštol a učitel národů. Proto není divu, že Svatá země, posvěcená životem a vykupitelskou smrtí Krista na kříži, byla a dodnes je nejvýznamnějším cílem křesťanských poutníků. S přenesením křesťanství na území Římské říše souvisí další směřování poutníků, tentokrát do věčného města. Roma aeterna (věčný Řím) se stal metropolí křesťanů, místem v prvních staletích našeho letopočtu posvěceným činností a krví apoštolů, vyznavačů a mučedníků, kam přicházely brzy řady poutníků, od těch nejchudších až po pomazané hlavy římských králů, kterým v bazilice nad ostatky apoštola Petra Svatý otec nasazoval císařský diadém. Záhy přibývala další poutní místa, z nichž se velkému věhlasu těšilo (a v současné době se vzrůstající oblibou těší pěší poutě se středověkou tradicí), především Santiago de Compostella na severozápadě Pyrenejského poloostrova a řada dalších míst spojená s životem, činností, případně i zázračnými skutky světců, mezi nimiž zvláštní místo zaujímají také představitelé mnišství, a to nejen v oblasti východního Středomoří.

České dějiny se otevírají době, kdy již byla poutní tradice pevnou složkou evropské civilizace, k jejímž úhelným kamenům patřila křesťanská víra, obsahující do počátku úcty k Nejsvětější Trojici, Matce Boží a stále se zvětšujícímu počtu světců. Kromě této úcty měly poutě nerůznější zaměření a charakter. Zvláštní místa zaujímají především kající pouti, rozšířenou formou byla prosebná putování, děkonné pouti vykonávané většinou pěšky, zvláštním typem byly rytířské cesty k posvátným místům, realizované alespoň částečně koňmo, vozem či lodí. Vykonáním pouti se tak mnozí křesťané snažili o pokání za své hříchy, o posvěcení svého života a jeho duchovní obohacení.

Poutní tradice na Moravě, podobně jako v Čechách, má svá kořeny ve středověku. Mnozí poutníci z Moravy se vydávali se zástupy příslušníků mnoha dalších národů do Svaté země, Říma či Santiaga. Zvláštním rozmach putování do velkých dálek nastal v období křížových výprav. Asi nejznámějším moravským poutníkem této doby byl šestý olomoucký biskup Jindřich Zdík (pontifikát 1126 - 1150), který místa spjatá s počátky křesťanství osobně navštívil a přivezl z nich významné relikvie, mezi nimi část Kristova kříže. Frekvence poutí do Říma se ještě zvýšila roku 1300, kdy byl poprvé vyhlášen Svatý rok, opakující se posléze v pravidelných intervalech. Již od pozdního středověku měli čeští a moravští poutníci ve věčném Římě k dispozici hospic zřízený z iniciativy Karla IV., jenž sám nepostrádal atribut poutníka a zejména jeho úcta k relikviím byla pověstná.

Počátky rozvoje poutního ruchu a poutních míst na Moravě nelze přesně datovat, v počátcích se opíráme především o legendy a tradované příběhy. Jako nejstarší poutní místo na moravském území dokládá legenda Tuřany které v barokním období oslavil svým slavným dílem Diva Turzanensis Bohuslav Balbín. K Tuřanům brzy přibyla řada dalších poutních cílů. Významným mezníkem pro rozvoj středověké poutní tradice na Moravě, zejména ve vztahu k mariánské úctě, je období mongolského (tatarského) vpádu do střední Evropy. K roku 1240, respektive 1241 se váží počátky poutních aktivit na mnoha později slavných poutních místech Moravy, z těch nejznámějších připomeňme například Svatý Hostýn nebo Vranov u Brna aj. Do těchto období nás alespoň zavádí tzv. zakladatelské legendy. Ty jsou na mnoha poutních místech často

velmi podobné, v dějinách jednotlivých poutních lokalit však mají svůj nezastupitelný význam. Ve vztahu k těmto, někdy jen velmi obtížně historicky doložitelným událostem, jsou počítána velká kulatá výročí, zejména v barokní době. Samotná délka poutní tradice patřila později k nepřehlédnutelným atributům jednotlivých poutních míst. Přesto že je obecně známo, že už ve středověku existovaly itineráře poutních cest, že poutníci měli svá privilegia a že poutě byly záležitostmi širokých společenských vrstev, jsou naše vědomosti o poutním ruchu v českých zemích ve středověku logicky poněkud skromnější ve srovnání s obdobím novověku. Množství nalezených poutních odznaků však svědčí o tom, že poutní ruch byl i na moravském teritoriu čilý. Čechy a Morava se vedle společným znaků rozvoje poutní tradice od sebe také částečně lišily. Zatímco středověkým Čechám jednoznačně dominovala úcta k zemským patronům a nejvíce se samozřejmě rozvíjel kult svatého Václava a s ním poutě do místa jeho zavraždění, Staré Boleslavi, kořeny moravské poutní tradice se váží k cyrilometodějské misi, která na moravské půdě zanechala nesmazatelné stopy. Zhmotněním této úcty k dnešním spolupatronům Evropy bylo ve středověku i novověku nejslavnější poutní místo Moravy- Velehrad. Na tomto místě se zároveň spojuje úcta cyrilometodějská s úctou mariánskou, která má na Moravě rovněž hluboké kořeny.

Mariánský kult se ve středověku na Moravě rychle rozvíjel, avšak k jeho kulminaci došlo zejména v barokní době. Poutě k Matce Boží jsou napříč moravskými dějinami základními pilíři poutní tradice a lidové zbožnosti. Vedle vzácných mariánských sošek, jejichž původ sahá různě hluboko do středověku a jež se později staly hlavní součástí barokních svatyní, hrály také již ve středověku mimořádně důležitou roli milostné obrazy mezi nimiž vévodí palladium Moravy - černá Madona byzantského původu, darovaná císařem Karlem IV (předtím získal vztah k moravské zemi jako markrabě), brněnskému chrámu augustiniánů sv. Tomáše a Panny Marie.

Na sklonku středověku a počátkem novověku zasáhla české země dvojí reformační vlna. Zatímco česká reformace v podobě husitské revoluce vývoji poutní tradice v českých zemích nějak dramaticky neuškodila, nedá se totéž říct o luterské reformaci přicházející k nám z Německa. V programu reformátorů, který lze stručně vyjádřit motem "ad fontes" - tj. k pramenům původní církve, nezbývalo místo na poutě, úctu k Bohorodičce, svatým ani na shromažďování relikvií tolik ceněnému ve středověku. V tomto smyslu nastává v 16. století v českých zemích zřetelný útlum rozvoje poutí, někde až stagnace, na niž se mnohde podepsal mimo jiné i nedostatek duchovních správců. Přesto je zřejmou skutečností, že i v době rozštěpení západního křesťanstva spojeného s proměnami a obecnou sekularizací raně novověké společnosti byla Morava zasažena mnohem méně než Čechy a náboženské poměry v ní byly mnohem stabilnější než jinde.

Jestliže se poutní tradice ve středověku úspěšně rozvíjela a stala se důležitou součástí tehdejší společnosti, pak její "zlatý věk" přišel v Čechách i na Moravě v době baroka, tedy v 17. a 18. století. Zásadní společensko náboženské změny poměrů nastaly v českých zemích po neúspěchu českého stavovského povstání, dovršeného porážkou nekatolíků na bělohorské pláni roku 1620. Konverze významných šlechticů ke katolictví a s nimi spojené ožívání a podpora poutní tradice nastávaly pozvolna už dříve. Nástup barokní kultury ve vítězném hávu katolické reformy znamenal největší rozkvět poutní tradice a s ní spojených všech projevů lidové zbožnosti. Na mnoha místech Moravy se začalo s obnovou, přestavbou či výstavbou poutních chrámů a budování celých areálů, v nichž kromě centrální svatyně ukrývající milostnou sošku, obraz nebo jinou relikvii nechyběly ambity, kaple, kalvárie, getsemanské zahrady, ale ani zázemí pro příchozí poutníky. Zvláštní pozornosti se již dříve, ale o to více v době barokní, těšily prameny a studánky, kterým byla připisována mnohá zázračná uzdravení z rozličných neduhů. Mapa poutních míst a tras navzájem je spojujících se ve srovnání se středověkem významně zaplnila. Je zřejmé, že barokní doba, plná světla i stínů, na niž je vzhledem k politicko náboženským poměrům neprávem pohlíženo jako na dobu temna, otevřela rozvoji poutní tradice nejširší a nejpestřejší prostor. Rozvoj barokní zbožnosti, jejíž byla poutní tradice korunou, se významnou měrou podepsal na úrovni dobové kultury, poznání, náboženského vědomí a v neposlední řadě

také vlasteneckého a estetického cítění. Stará středověká poutní místa se dočkala nejen obnovy svého věhlasu, ale často i obnovy architektonické. Svědčí o tom, že naprostá většina poutních míst na Moravě se podnes dochovala převážně v barokním podání. V mnoha případech se barokním architektům a stavitelům působícím v moravském a slezském prostoru podařilo takřka geniálně sladit podobu chrámové stavby a okolní krajiny. K zvučným jménům proslulých architektů jako např. Santini, Tencala, Filipi je třeba připočíst dlouhou řadu neméně skvělých tvůrců interiéru - malířů, freskařů, sochařů, domácích i zahraničních. Snad nejvýraznějším výrazem barokní kultury se všemi důležitými atributy je poutní místo Křtiny, jehož chrám G. Santiniho je po zásluze nazýván "perlou a nejnádhernějším chrámem Moravy", nádherou a výstavností si však s ním nikterak nezádají poblíž Olomouce dominující Svätý Kopeček, vysoko položené poutní místo Moravy Svätý Hostýn, raně barokní Vranov u Brna s hrobkou Lichtenštejnů nebo v rovině Hané se majestátně vypínající Dub na Moravě. Barokní pouť se všemi projevy úcty k Bohu, Nejsvětější Trojici, Panně Marii a svätým se na moravském teritoriu stala nepřehlédnutelným fenoménem, bez jehož plodů si jen těžko dovedeme představit dnešní krajinu, rovněž genius loci jednotlivých poutních areálů zasahuje příchozí poutníky i v dnešní době podobně jako kdysi. Zde je nutné se zmínit o Žarošicích se slavnostním defilé osvětlených mariánských soch doprovázených krojovanou mládeží a početným světelným průvodem, jež z evropského hlediska nemá nikde obdoby.

O obnovu starých nebo výstavbu nových poutních míst se nejen na Moravě jako donátoři zasloužili především představitelé pobělohorské katolické šlechty. Na Moravě to byly nejbohatší rody Lichtenštejnů, Ditrichštejnů, dále také významní církevní hodnostáři, zejména olomoučtí biskupové. Na vlastním fungování poutních areálů, slavením mši svätých počínaje a vytvářením přijatelného zázemí pro přicházející poutníky konče, měly již ve středověku, ale ještě mnohem více v barokní době zásluhu církevní řády. Je známou skutečností, že obnova a silná podpora poutní tradice se stala nejmilejší a nepřijatelnější formou pobělohorské rekatolizace, která úspěšně oslovovala všechny vrstvy společnosti. Jejím hnacím motorem byly řeholní instituce, mezi nimiž mělo v době baroka výsadní postavení agilní Tovaryšstvo Ježíšovo - jezuité. Na rozvoji poutní tradice a fungování poutních míst se však podíleli také františkáni, premonstráti, augustiniáni, dominikáni, karmelitáni, pauláni, servité, benediktini a další. O růst zbožnosti mezi lidem usilovala také nejrůznější bratrstva, mariánské družiny, řádoví terciáři, do blízkosti poutních míst se v době baroka znova uchylovali také poustevníci. Barokní šlechta poskytující nezbytný mecenát se viditelně prezentovala a svoji zbožnost dávala najevo nejrůznějšími způsoby. Na poutní místa přicházely významné osobnosti z jejich řad, z nejrůznějších pohnutek a s nejrůznějšími prosbami, na promodlených místech nebo alespoň v jejich blízkosti si nechávaly budovat rodinné hrobky. Pro širokou společenskou základnu poddaných znamenalo putování na posvátná místa jednu z mála možností vybědnutí z každodenní práce a zajištění povinností. Poutě umožnily nejen duchovní katarzi a povznesení: účast na slavnostních bohoslužbách, vykonání zpovědi na jiném místě zbavovalo účastníky tíže svědomí a mělo blahodárný psychický účinek na poutníka. Vedle náboženské roviny je nezanedbatelný také jejich kulturní a vlastenecký význam. Na barokní Moravě lze krásně pozorovat komunikaci mezi jednotlivými poutními místy blízkými i vzdálenými, nezřídka také komunikaci přes hranice, neboť "Walfahrt kennt keine Grenzen" - poutě neznají hranic. Na Moravu přicházeli poutníci z okolních zemí - zejména z Čech, Slezska a Dolního Rakouska, moravští poutníci navštěvovali zase tamní poutní místa. O průběhu konkrétních barokních poutí nás podrobně informují archivní prameny, díky nimž máme také poměrně přesnou představu o počtu příchozích poutníků. V barokní době vznikaly také ucelené soupisy přibližující jednotlivá poutní místa, jejich historii, význam a zázračné události. Zsvěcení poutních míst jsou různá. Můžeme však konstatovat, že dominantní postavení si po celou dobu na Moravě udržela mariánská úcta. Hojně zastoupeny jsou také svätyně zasvěcené slovanským věrozvěstům, Nejsvětější Trojici a sv. Anně. Ani v evropsky pojatých pracích nebyly opomenuty významné moravské poutní svätyně. Například známý a rozsáhlý Atlas Marianus jezuita Wilhelma Gumpenberga obsahuje pojednání celkem o osmi mariánských poutních místech Moravy. V mapování poutních perel Moravy nezůstávali pozadu ani domácí autoři. Vztah k moravským poutním místům ve svých dílech prezentoval již zmíněný silně vlastenecky založený český

historik - jezuita Bohuslav Balbín. Dosud nepublikovanou skutečností je existence původního moravského atlasu mariánských poutních míst, který v jednotlivých poměrně rozsáhlých medailonech přibližuje celkem třicet lokalit včetně pečlivé pozornosti a vyobrazení předmětů poutní úcty, tedy mariánských sošek a milostných obrazů. Tento Atlas Marianus Marchionatus Moraviae sepsal v 2. polovině 18. století brněnský augustinián P. Alipio Czermak, který se ve své předmluvě pokusil i o jakousi elementární typologizaci jednotlivých poutních míst.

Asi stopadesátileté období rozkvětu barokní poutní tradice silně přibrzdil nástup osvícenských panovníků. Reformy započaté za vlády Marie Terezie úspěšně dovršil Josef II. Významně se dotkly nejen řeholního života, kontroly, značné redukce, případně úplných zákazů se dočkaly mnohé poutě a procesí. Se zánikem některých činných řeholních komunit, včetně zrušení poustev na významných poutních místech, sice zájem poutníků nevymizel, sláva barokních poutí se však stala nenávratnou minulostí, kterou dnes dokumentují rytiny a olejomalby. V průběhu 19. a 20. století se poutní tradice dále udržovala, nicméně politické a společenské události hýbající tehdejší Evropou se na dalším rozvoji podepisovaly spíše negativně. Ve formování občanské společnosti, silně zasažené osvícenskou sekularizací, zbylo pro další možný rozvoj poutní tradice poněkud méně místa. Nicméně v průběhu 19. století až do poloviny 20. století se poutníci přicházející na slavná poutní místa Moravy a Slezska počítali stále na desetitisíce. Přibyly i některé poutní chrámy a kaple, z nichž se do zřejmě největšího povědomí dostala hrabynská svatyně ukrývající milostný obraz Panny Marie Ochránkyně Slezska, zčásti jistě díky dojemné básni Petra Bezruče. Dlužno dodat, že s barokní dobou některá někdejší známá a hojně navštěvovaná poutní místa z myslí poutníků vymizela.

Jestliže vývoj moravské poutní tradice podobně jako život vykazuje podobu sinusoidy, kdy se vystřídala četná období rozkvětu s dobami útlumu, stagnace či menšího zájmu, je možné konstatovat, že největší zlom v tomto vývoji znamenal nástup komunistické totality. Zejména v 50. letech, ale i následujících desetiletích bylo na všechny náboženské projevy pohlíženo apriori negativně. Tlak režimu začali odnášet jak jednotliví věřící, tak rovněž i místa, ke kterým měli křesťané po staletí úcty a která byla součástí pestré pokladnice naší národní minulosti. Neúcta totalitní moci k mnoha sakrálním památkám se nemohla vyhnout ani poutním areálům. Jejich zázemí, které z velké části dosud obstarávali řeholníci a řeholnice, bylo ochromeno známou akcí K, která měla počátkem padesátých let vést k nenávratné likvidaci řeholního života. Poutní slavnosti byly pod tlakem záměrně zmenšovány, takže se postupně stávaly jen slabým odleskem někdejší nádhery pozvedající ducha. Pohraniční poutní místa, na něž byl přístup zapovídán nebo velmi ztěžován, se dostávala do izolace, ve které současného nedostatku peněz na opravy bylo jen otázkou času, kdy se z někdejší nádherné památky stane oprýskaná omšelá stavba, která bude pouze ve své monumentalitě nebo křivkách připomínat génia někdejších mistrů. Smutným vrcholem vztahu komunistů k poutním místům a tradici se stala likvidace některých poutních míst. Nejznámější je případ "řízeného" vandalismu a posléze v r. 1973 vyhození do vzduchu známého poutního místa Panny Marie Pomocné - Mariahilf, tyčícího se uprostřed lesů nad obcí Zlaté Hory. Ani tyto skutečnosti však nezlikvidovaly zcela poutní tradici a zájem poutníků. Je ovšem zřejmé, že v těchto desetiletích se poutní život a jeho podoby nerozvíjely, ale pouze přežívaly.

Naděje na možnost dalšího rozkvětu poutní tradice nejen na Moravě, ale v celém tehdejší Československu poskytla sametová revoluce roku 1989, přinášející znovu náboženskou svobodu. Mnohá místa, zpustlá čtyřicetiletým nezájmem státu o údržbu, se dočkala alespoň základních oprav, některá dokonce zásadních rekonstrukcí a restaurací. Na mnohých místech opět působí církevní řády násilně vyhoštěné. Počty poutníků, spíše než přicházejících opět vzdát úcty Bohu, Panně Marii a svatým, se pochopitelně jen stěží dají srovnat s počty poutníků ve "zlaté" barokní éře. Sekularizace společnosti opět kamsi pokročila, a tak pro mnohé příchozí je poutní místo či areál jen zajímavou stopou historie. Poutní místa si však přes nejrůznější zásahy jednotlivců, dob a režimů dodnes podržela svoji atmosféru, která na příchozího člověka zapůsobí jak estetickou nádhrou, tak svým geniem loci - duchem místa.

Publikace, kterou právě otevíráte, ve svých jednotlivých heslech přibližuje celkem 186 poutních míst Moravy a Slezska zahrnujících i živá malá poutní místa s významem pro širší region. Každé z publikovaných poutních míst nabízí čtenáři svůj příběh, který je zároveň pozváním. Přesto, že se jednotlivé příběhy z typologického hlediska v mnoha případech mohou jevit jako podobné, každé z těchto míst vlastní dějinnou autenticitu a jedinečnost, pro které ho stojí za to navštívit. Domnívám se, že je na místě poděkovat autorovi publikace ing. Františku Odehnalovi, především za realizaci záměru. Publikace ve své inovované podobě má všechny předpoklady pro to, aby uspokojila každého zájemce o památná poutní místa Moravy a Slezska a stala se mu nejen kvalitním průvodcem při jejich poznávání, ale i příkazem pro jejich zachování příštím generacím.

Brno, červenec 2004 Mgr. Jiří Mihola, MU Brno

KAREL STARŠÍ ZE ŽEROTÍNA – Velký moravský politik a státník

Karel starší ze Žerotína se narodil roku 1564 jako syn Jana staršího ze Žerotína a Mariany Černoohorské z Boskovic. Hned v mládí se mu dostalo dobrého vzdělání na škole v Ivančicích, jejímž patronem byl jeho otec a dalších sedmnáct pánů, kteří zde platili 755 zlatých ročně. Na této „VIP“ šlechtické bratrské akademii studovali i další synci z předních moravských rodů. Školu v té době řídil známý profesor učení Wittenberského Esrom Rudiger. Pak odešel mladý Žerotín studovat na univerzitu do Štrasburku a následně byl žákem kalvínských univerzit v Basileji a v Ženevě. Zahraniční pobyt nebyl ukončen ani otcovou smrtí, naopak cestoval po Francii, Anglii a Nizozemí, kde všude byl váženým hostem na tamních panovnických dvorech, ba co víc, na dvoře Viléma Oranžského měl dokonce dostat za ženu jednu z dcer Vilémových. Nedošlo však k tomu a oranžská princezna se stala manželkou Bedřicha Falckého. Na Moravu se Karel vrátil až roku 1588 s vědomím, že vzdělání je nutné po celý život prohlubovat. Sám se během studií naučil latinsky, italsky, francouzsky a německy. Ale již o tři roky později odjel s menším vojenským oddílem znovu do Francie, aby pomáhal Jindřichovi Navarrskému a hugenotům proti katolickým vojskům. Zklamán francouzskými poměry se vrátil domů, aby se trvale věnoval moravským záležitostem. Zprvu byl u císařského katolického dvora pozorován s podezřením vzhledem ke svým dlouholetým stykům s evangelickou cizinou, ale účast na rakouském tažení proti Turkům roku 1594 ve funkci vrchního velitele moravského vojska toto podezření na čas smazala. Ani zde se vojensky nevyznamenal a jen si definitivně zprotivil vojenské řemeslo. Nicméně císař Rudolf II. Habsburský schválil jeho členství v zemském soudu, a tak vstoupil Karel starší ze Žerotína pod patronací svého strýce, zemského hejtmána Fridricha ze Žerotína, do zemské politiky a správy. Během krátké doby si získal svými schopnostmi i charakterovými kvalitami prestiž a po smrti strýce Fridricha v roce 1598 se stal prvním mužem stavovské obce a evangelické strany na Moravě.

Věnoval se plně soudu a zemské politice, ale přitom udržoval širokou síť mezinárodních kontaktů prostřednictvím korespondence a svých agentů. Zatímco kardinál Dietrichštejn začleňoval Moravu do sítě vztahů s katolickou Evropou, činil totéž Žerotín v Evropě evangelické. Mezi jeho přátele a pilné korespondenty patřili v Čechách Petr Vok z Rožmberka a Václav Budovec, v Uhrách předák evangelických stavů Štěpán Illyesházy a G.E.Tschernembl v Horních Rakousích, ve Slezsku kníže Jan Jiří Krnovský. Nitky jeho kontaktů vedou k heidelbergkému dvoru, k francouzským hugenotům, kde má přátele ve Filipu Du Plessis Mornayovi, a zejména k teologům v Basileji a Ženevě, kam posílá na studia své moravské aristokratické souvěrce. Byl přesvědčeným stoupencem politiky rovnováhy, tolerance a vyjednávání, ale i konfederací. Koncem 16. století je známou a váženou osobností nejen v moravské zemské obci, ale i v Čechách a v jiných středoevropských zemích, kde požívá značné autority v obou náboženských táborech tj. evangelickém i katolickém.

Žerotín měl ale i své zapřisáhlé odpůrce, kteří se ho pokusili odstranit nejen z politické scény, ale i ze života – atentátem i soudem. V Čechách byl na něj zinscenován proces „pro urážku majestátu“. Žerotín o svých žalobcích napsal: „Nepopouzí je to, z čeho jsem obviňován, nýbrž náboženská příslušnost a navíc má někdejší cesta do Francie, peněžní půjčka Francouzům, moravská svoboda, kterou ze všech sil obhajuji, a zášť, již podle jejich křivého obvinění chovám k Rakušanům, a můj vnitřní odpor vůči papeženským pověrám – to je to, co je rozčiluje, rozpaluje a popouzí! Ale ať třeba puknou, já přece neustoupím.“ Nakonec se sice obhájil, zůstala v něm však zatrpklost vůči české šlechtě, která ráda porušovala moravské zákony, podle nichž se moravský šlechtic měl odpovídat pouze moravským soudům, a ne českým. Díky tomuto procesu byl katolickou stranou a na zásah císaře Žerotín zbaven soudcovského místa a stáhl se do ústraní. Ale již kolem roku 1605 je vyzván k návratu do moravské politiky. V odpovědi zvané Apologia využil Žerotín příležitosti a vyjádřil své názory na veřejný život na Moravě. Je to drtivá kritika stavovské obce a veřejných poměrů v zemi.

V roce 1607 se Žerotín již opět aktivně zapojil do politického dění. V prosinci uspořádal tajnou schůzku na svém zámku v Rosicích, které se účastnili stavovští předáci Moravanů, Uhrů a Rakušanů. Na této velmi tajné schůzce byl dohodnut plán akcí, které se odvíjely na jaře roku 1608. Na bratislavském sněmu uherských a rakouských stavů s Matyášem Habsburským byla v únoru vyhlášena společná konfederace.

Moravané se k ní připojili 19. dubna na mimořádném zemském sněmu v Ivančicích (viz. Hlas Moravy č.1 <http://www.hlasmoravy.eu/cislo01/b01-02-ivancice.html>). Byla zde ustavena zemská vláda - direktorium. Žerotín v této vládě zastával funkci, jak bychom dnes řekli, ministra zahraničí. Na bartolomějském sněmu v srpnu roku 1608 v Brně holdovali stavové Matyášovi jako markraběti. Hejtmanem byl zvolen Karel starší ze Žerotína, čímž byla ukončena vláda zemského direktoria z Ivančic. Jeho hejtmanství trvalo až do roku 1614. Tato nová zemská vláda pod Žerotínovým vedením eliminovala vliv České kanceláře a vládla v zemi sama. Sám Matyáš si jednou stěžoval, že „...zemský hejtman Karel starší ze Žerotína vládne v zemi, jako by byl sám v ní pánem, a smlouvá se s cizinou, kde a kdykoliv se mu zlíbí.“ Žerotínovo hejtmanství v těchto letech je nesporně vyvrcholením stavovského principu a moravské zemské autonomie v celých jejích dějinách. Místokrálem je přesvědčený Moravan a rozhodný stoupenec ideje stavovského státu a je to také „filozof na trůně“. Jako vzor pro soudní jednání popisoval podrobně jednání soudu a pro jednání sněmu měl být vzorem jeho popis sněmu roku 1612. Jako hejtman postupoval tak, že využíval všech možností poskytovaných zemskou ústavou. Politická iniciativa přešla plně na zemský soud a sněm, které se konaly v plném lesku. Zemské finance byly řádně spravovány, země se lépe bránila proti daňovým požadavkům panovníka, zlepšila se i obrana země. Žerotín přesto zaznamenával také různé neúspěchy. Nedařila se mu politika s královskými městy a nespali ani jeho protivníci, již zmíněný kardinál Dietrichštejn nebo vídeňský kardinál Khesl, šedá eminence krále Matyáše a jeho vlády. Po několika letech úřadování propadl Žerotín pocitu marnosti. Různé akce Moravanů a Žerotínovo hejtmanství nic nezměnily na tendenci ke krizi a konfliktu mezi absolutismem a stavovstvím, mezi katolickou a evangelickou stranou. Byl znechucen poměry a úpadkem stavovské i panovnické moci a morálky. Roku 1614 rezignoval na svůj post hejtmana markrabství moravského a stáhl se do ústraní.

V roce 1611 císař Rudolf II. abdikoval na trůn a Matyáš (i za pomoci moravského vojska, které táhlo na Prahu) byl Čechy a Slezany korunován na krále České koruny. Tímto aktem došlo k opětovnému spojení všech zemí České koruny. Roku 1617 umírá král Matyáš, v červnu byl Čechy za krále zvolen Ferdinand II. a v srpnu byl Moravany zvolen za markraběte. V květnu roku 1618 proběhla pražská defenestrace, čímž započalo české stavovské povstání. Morava a její představitelé však zachovávali neutralitu, což bylo Čechy přijímáno s nelibostí. Přesto, že Žerotín nezastával žádný úřad, tak i nadále požíval veliké autority, jak na Moravě, tak i v Čechách i u vídeňského dvora. Proto se na něj všichni obraceli, aby svojí autoritou ukončil moravskou neutralitu a přidal se na jejich stranu. Nakonec tuto neutralitu násilně prolomil Karlův bratranec, Ladislav Velen ze Žerotína. Karlova rozporuplná osobnost se projevila roku 1619. Zatímco české stavy povstaly proti Habsburkům, jeho bratranec Velen se postavil ve zbraní za zvoleného Bedřicha Falckého. Žerotín zdržel Moravu na počátku povstání, protože věřil, že jednáním s císařem může dosáhnout lepších podmínek než ozbrojeným odbojem. Snad právě opožděná vojenská pomoc Moravy zapříčinila porážku povstání. Muž, jemuž Habsburkové po léta ztěžovali, ba přímo znemožňovali politickou práci, nenašel dost síly či víry ve vítězství, aby v kritické chvíli Habsburky zavrhl. Na druhé straně je také možné, že dobrá znalost evropských poměrů ho vedla k přesvědčení, že povstání je marné. V roce 1618 na adresu českého stavovského povstání prohlásil: „Čechové se snaží stát slavnými tím, že zahubí svoji vlast. Jejich porážky budou počátkem našich, ale vina bude naprosto jejich. Poněvadž sami sebe opustili, nemohou si stěžovat, opustíme-li je my a jiní.“ ... Zde si trůfám vyslovit názor, že se náš Žerotín mohl nacházet zhruba v podobné politické i myšlenkové situaci jako o pár století později prezident ČSR Edvard Beneš v souvislosti s lety 1938-39, s případnou obranou někdejší ČSR před vojenskou německou nacistickou mašinérií.

Vítězný vídeňský dvůr projevoval Žerotínovi jistou vděčnost za jeho zdrženlivý postoj a snažil se ho udržet na Moravě slibů různých ústupků a výjimek – ovšem jen pro jeho osobu, ale tu se zase ukázala Žerotínova mravní velikost: on, který i po Bílé hoře poskytoval, pokud to jen šlo, Komenskému a jiným „zrádcům“ útulek, nepřijal tyto projevy milosti a raději volil roku 1629 dobrovolný odchod do ciziny, do polské Vratislavy. Bylo mu dovoleno občas se vracet na jeho moravské statky a při jednom takovém pobytu v Přerově Karel starší ze Žerotína zemřel 9.10. 1636. Pochován byl v Brandýse nad Orlicí v bratrském hřbitově. Ale ani po smrti nenašel klidu, několikrát byl jeho hrob otevřen a prohledáván. Teprve roku 1842 byly jeho ostatky hrabětem Františkem ze Žerotína přeneseny do severomoravské obce Bludov (což je místo, odkud rod Žerotínů vzešel), kde byly uloženy v rodové hrobce.

Doslov:

Následující, snad nejznámější výrok Karla staršího ze Žerotína z roku 1605 na adresu české politické reprezentace vůči Moravě, porovnejte s výroky dvou novodobých českých politiků. Myslím, že k nim není třeba žádného komentáře, snad jen ..., ale ne, nebudu to ani trochu komentovat, pozorný čtenář rychle vše pochopí!

... samy Čechy před sebe vezmu, zdaliž oni nejsou, kteří nám svobod našich závidí, zdaliž oni nejsou, kteří nás opanovati chtějí a sobě podmaniti obmýšlejí, aby sami hlavou a my ocasem království jejich zůstali? Neboť jakkoli se pěkně (stavějí), jakkoli lahodná slova od sebe dávají, jakkoli mnohým a upřímným přátelstvím se zakazují, nic není, já je znám a vím, že kdekoliv mohou a příčiny dostanou, všudy námi zadní kouty vymetají.

Postoj premiéra české vlády a předsedy ODS, současného prezidenta ČR Václava Klause k postavení Moravy v roce 1993:

Hledáme územněsprávní uspořádání, které nenaruší unitární charakter českého státu, které nevytvoří ani novou federaci nebo konfederaci, ani spolkový stát, ani jiné uspořádání, které by se sice formálně jmenovalo jinak, ale které by fakticky mělo stejné důsledky. Problém kulturní svébytnosti Moravy nesmí být řešen ani na úkor celku, ani na úkor stability české části českého státu.

Postoj někdejšího prezidenta ČR Václava Havla v roce 1990:

Milý Brňané! Děkuji Vám za podporu. Má maminka byla Moravanka, ale to není zdaleka jediný důvod, proč budu na specifické postavení Moravy při své práci myslet.

Předseda KDU-ČSL Jiří Čunek nebyl první:

... Karel starší ze Žerotína, jako zemský hejtman, vyzýval moravské stavy v lednu 1610, aby Cikány na svých statcích netrpěly a neumožňovaly jim příchod do země. Připomínal jim, aby byly pamětlivý svých předků, kteří Cikány za jejich činy trestali na hrdle a vykazovali je ze země. Nepomohlo však ani jejich vyvážení ze země, ani zostřená opatření, ani nařízení, že po svém návratu mohou být trestáni i na hrdle. Vraceli se přesto ve velkém počtu zpět. Nejhorší bylo, že i po svém návratu škodili prostým lidem tím, že zakládali požáry a louplili jejich statečky. Vrchnostem, zejména v pohraničí, bylo proto nařízeno, aby Cikánům neumožňovaly přechod do vnitrozemí přes svá panství.

Tento článek byl původně uveden jako krátká přednáška v rámci tématické besedy „Karel starší ze Žerotína – velký moravský politik a státník“, která byla součástí setkání členů a příznivců Moravské národní obce (15.5.2008), což je pravidelná různorodá promoravská akce pořádaná jedenkrát za měsíc v městě Brně.

Vladimír Novotný, Blansko

Literatura:

Lidová čítanka moravská. František Bílý – Moravsko-Slezská beseda v Praze. Nakladatelství Emil Šolc, Telč 1901.

Vlastivěda moravská, Ivančický okres. Augustin Kratochvíl – Musejní spolek v Brně, 1904.

Moravské letopisy. Lubomír E. Havlík - Nakladatelství Jota, Brno 1993.

Dějiny Moravy. Josef Válka – Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1995.

Poměry na Moravě na přelomu 16.a 17.stol. Tomáš Měšťánek – L.V. Prink, Uh. Hradiště, 1997.

Moravští zemští hejtmani. Jiří Louda – Danal, Praha.

Sborník Moravské národní obce – Brno, 2004.

Sborník Moravské národní obce – Brno, 2005.

Vládcové Moravy – Moravské zemské muzeum, Brno, 2007.

Tatarský mýtus

V mnoha historických dílech o českých dějinách se píše, že Tataři po vítězné bitvě u Legnice nad slezským knížetem Jindřichem II. v roce 1241 vpadli na Moravu, kterou měli vyplenit. Útok na Moravu v roce 1241 dospěl údajně až k Blansku, kde mělo dokonce dojít k poničení románského kostela svatého Martina. Již vynikající historik Ladislav Hosák ve svém článku v Letopisech města Blanska (3/71) píše „Není nejmenšího dokladu, že by tehdy Tataři pronikli až na Blanensko“, přesto i v některých novějších publikacích, jež se týkají Blanska, se objevuje údaj o tatarském vpádu k Blansku. Také jedna z pověstí o vzniku blanenského městského znaku se přímo odvolává na tatarský vpád do Blanska. Jaká byla ale doopravdy skutečnost? Na to se pokusím v následujících řádcích odpovědět.

Je všeobecně známo, že náčelník sjednocených mongolských kmenů Temüdzin, jež přijal v roce 1206 titul Čingischán, se rozhodl pro expanzi mongolského státu. Mongolové si podřídili několik dalších kočovných kmenů, mezi nimi i Tatary. Ve spojení s nimi vedli kořistné výpravy do Evropy i Asie. Již v roce 1223 zaútočily mongolské hordy v čele s Čingischánovým vojevůdcem Subotajem na turkický kmen Kumánů neboli Polovců a ruská knížata. V bitvě u řeky Kalky poblíž Azovského moře byli Kumáni a Rusové drtivě poraženi. Mongolové se poté na několik let z Evropy stáhli, toho využili Kumáni, kteří požádali uherského krále Bélu IV. (1235-1270) o azyl. Jejjich někdejší chán Kötén se za to zavázal podříditi sebe a svůj lid uherské koruně a katolické církvi. Béla IV. mohl od té doby využívat kumánské bojovníky ve svém vojsku, což se mu později nejednou hodilo.

Mongolské vpády do Evropy začaly opět v roce 1236, kdy pod vedením Čingischánova vnuka Bátúa vyvrátila mongolská vojska říši povolžských Bulharů a v letech 1237 až 1240 si podřídila celou Kyjevskou Rus. Mongolsko-tatarské vojsko se poté obrátilo na katolické státy v Evropě. Bátú rozdělil svá vojska na dvě poloviny, z nichž jedno vyslal do Polska a druhé do Uher. Severní armáda napadla Polsko, kde 9. dubna 1241 porazila na hlavu vojska piastovského knížete Jindřicha II., řádu německého rytířů a rytířského oddílu templářů. Vojska českého krále Václava I. jenž byl Jindřichův švagr, do bojů vůbec nezasáhla. Z Polska se severní armáda stočila na jih k Opavsku a nejspíše Jablůnkovským průsmykem odtáhla na východ. Stejně úspěšně si vedla jižní mongolsko-tatarská armáda v Uhrách. Celou zemi vyplenila a prchajícího Bélu pronásledovala až do Dalmácie. Není jisté jak by to s křesťansko-katolickou Evropou dopadlo, kdyby v daleké Číně právě nezemřel veliký chán Ógödej. Bátú se proto rozhodl vrátit se s celým vojskem zpět do Asie, aby se mohl účastnit volby nového chána.

Kde se tedy v České historiografii usadil mýtus tatarského vpádu na Moravu? Vše nejspíše způsobila tzv. Dalimilova kronika, která však byla napsána až kolem roku 1310, tedy asi 60 let po zmiňovaných událostech. Autor kroniky zapsal tyto verše:

*Také před Olomúcem sestavichu
a tu Tateři královič ztratichu
Jeho pěstúny Tateři zejmachu
A před m ěstem jě zvázachu
že svého královič nechovali.
A pro tojě neprátelóq ra srnit dali.*

Po těchto verších byl už jen nepatrný kousek k dalšímu přikrášení historických událostí. Známy fabulátor český dějin Václav Hájek z Libočan (?— 1553) si ve své Kronice České domyslel postavu udatného reka Jaroslava ze Šternberka, jenž velel vojsku českého krále Václava I. a díky své statečnosti dokázal u Olomouce tatarské vojsko odehnat. V době národního obrození, kdy se chtěl český národ vyrovnat kulturně západní Evropě, vznikala různá falza, která dokazovala starobylost českého jazyka i národa. Také padělatelé Rukopisu královédvorského využili ve svém díle postavu Jaroslava ze Šternberka, který udatně bojuje proti Tatarům. Další, kdo přikrášlil českou

historii o Tatarech na Moravě, byl brněnský archivář a historik Antonín Boček (1802—1847). V období 1836—1845 vydal Boček Čtyři svazky dokumentů vztahujících se k moravským dějinám — „Soubor listin a listů moravských“. Jednalo se o dílo průkopnické v celé tehdejší podunajské monarchii. Roku 1837 mu byl císařem Ferdinandem V. dokonce udělen titul moravského zemského historiografa. Bohužel celé jeho dílo mělo jednu podstatnou vadu, bylo skrz naskrz protkáno falzy. Mnoho těchto falz se dotýkalo tatarského vpádu na Moravu. To zapříčinilo, že mnoho českých historiků operovalo s nesprávnými údaji a na dlouho byl v České historiografii přijímán tatarský vpád jako jasný fakt.

Vraťme se zpátky k otázce, proč už Dalimil, kterýžto nepsal v tak vzdáleném časovém odstupu od inkriminovaných událostí, se zmiňuje o Tatarech u Olomouce. Falšoval snad i on ve své veršované kronice historické údaje? Odpověď je, že nejspíš ne! Stačí se podívat do zápisů tehdejších letopisců, kteří byli současníky českého krále Václava I. V tzv. Pokračovateli Kosmových se k roku 1240 píše: „*Na Čechy padl veliký strach z Tatarů*“ a kroku 1241, „*Pohané, kteří se nazývají Tataři, zhubili mnoho křesťanských království. Oni (Tataři) zastřelili Kolomana, bratra krále uherského, celé Uhry zhubili a Jindřicha, knížete polského, v bitvě zabili s jeho vojskem v Polsku samém.*“ Nikde žádná zmínka o tatarském vpádu na Moravu a už vůbec ne o nějaké bitvě mezi vojsky Václava I. a Tatarů. Není možné, aby letopisec zamlčel tak významnou událost, jakou by byl tatarský vpád na české území.

Avšak již k roku 1253 najdeme v kronice velmi zajímavý zápis, který nám toho hodně objasní: „*Na Čechy padl také velký strach z Kumánů a jiných cizích nepřátel. Kumáni také, vytrhnuvše z Uher, nebo jiní zloději s nimi, zabili dne 25. Června na Moravě u Olomouce mnoho tisíc křesťanů a bezpočtu lidí utíkajících před nimi se utopilo. Také král uherský téhož času, přitáhnuv s nesčíslným množstvím svých a jiných národů, způsobil Moravě velké škody; některé za bil mečem, některé zajala odvezl ze země, nešetře žádného pohlaví ani věku a skoro celou Moravu zpustošil loupením napdlením. Také mnohá opevnění, jež mohli, zpustošili a vypálili. Kostelní zvony a ostatky z rozbořených oltářů uloupili a odnesli s sebou; obracejíce kostely v popel, znesvětili kostelní svátosti, mnoho lidí ukřižovali na posměch Ukřižovanému.*“

Z těchto řádků jasně vyplývá, že v roce 1253 napadl Olomouc a celou Moravu uherský král Béla IV. Podstatnou část jeho vojska tvořili především divocí Kumáni. Musíme si připomenout, že se Kumáni dlouho drželi své tradiční vizáže – nosili tenké špičaté kníry, vyholovali si lebku a z temene jim splýval hustý cop. Oblékali se do kaftanů a hlavy zdobili na mongolský způsob špičatou plstěnou Čapkou. Je zřejmé, že autor tzv. Dalimilovy kroniky, po něm i další kronikáři, kteří znali události z poloviny 13. století pouze z ústního podání nebo už z překroucených zápisů v jiných kronikách, si zaměnili Tatarsko-Mongoly s Kumány, což mělo za důsledek po staletí tradovaný omyl v české historiografii.

Na závěr můžeme téměř s jistotou konstatovat, že v roce 1241 Tataři Moravu, tudíž ani Blansko, nevyplenili. Avšak různá lidová vyprávění a pověsti o tatarských ukrutnostech mohou mít reálný základ z roku 1253, kdy Moravu napadlo uherské vojsko s Kumány, kteří svou vizáží a vzdáleně také jazykem byli Tatarům velmi podobní.

Mgr. Jindřich Čeladín.

Velehrad 2008

V červenci minulého roku jsem byl jedním z mnoha účastníků pouti na Velehradě a podobně jako řada jiných Moravanů jsem byl účasten i bohoslužby ke cti našich moravských věrozvěstů a patronů Moravy sv.Cyrila a Metoděje. Na nádvoří, kde se bohoslužba konala, jsem s potěšením pozoroval četné větrem rozevláté žlutočervené vlajky s moravskou orlicí (žádné jiné tam nebyly). Den se vydařil, k okázalosti tohoto významného dne přispěla významnou měrou i přítomnost řady duchovních celebrit, mj.i olomouckého arcibiskupa Mons. Graubnera, pražského kardinála Vlka a dokonce i kardinála G. Coppy, někdejšího papežského nuncia v ČR. Byl to vydařený den, ale v závěru bohoslužby mne přece jen něco zarmoutilo, jak o tom vypovídánásledující dopis, adresovaný kardinálu Giovanni Coppovi do Říma:

Excellence,

I respectfully but very urgently ask you to take note of the fact that the Czech Republic is not only two archdioceses: **Olomouc and Praha** but also two historical countries: **Moravia and Bohemia** and two nationalities: **Moravians and Czechs**.

During your last visit to Velehrad (Moravia) you thanked the Czechs, the people of Bohemia, and wished them the best although there were actually only a few of them.

There were a lot of Moravian flags streaming, but you didn't take note of that in your salute to us.

I wish you God's blessings and good health

Excellence,

v hluboké úctě, avšak velmi důrazně Vás žádám, abyste laskavě vzal na vědomí skutečnost, že Česká republika nejsou jen dvě arcibiskupství, Olomoucké a Pražské, ale také dvě historické země – Morava a Čechy a dva národy – moravský a český.

Při Vaší poslední návštěvě na Velehradě jste děkoval Čechům, lidem z Čech, a přál jim vše nejlepší, ačkoliv jich tam bylo jen nemnoho. Bylo tam však mnoho vlajících vlajek moravských, ale těm jste ve svých pozdravech nevěnoval pozornost.

Přeji Vám Boží požehnání a dobré zdraví.

PhDr. Jiří Kvapil, adresa ...

Ačkoliv jsem očekával odpověď z Vatikánu (případně žádnou, i to jsem již zaznamenal), obdržel jsem ji z arcibiskupství v Olomouci. Formulace, jaké v ní byly užity, považuji za velmi příkré.

Můj dopis byl označen jako **velmi urážlivý**, pan kardinál Coppa se jím údajně cítí velmi dotčen. (Posuďte sami, přečtěte si jej výše prosím znovu.) Z dopisu Olomouckého arcibiskupství cituji:

„Vážený pane doktore,

... **Oč Vám jde? Chcete dosáhnout toho, aby na Velehrad nejezdili zahraniční hosté?**“

Moje odpověď: Ovšemže nechci, to snad z mého dopisu nevyplývá! Jestliže se cítím být Moravcem a žádám, aby to bylo respektováno nejen ze strany státních, ale i církevních úřadů, nelze z toho logicky vyvozovat, že si nepřejí, aby na Velehrad jezdili zahraniční hosté! Probuň! Snažím se tu námitku pochopit!

Další formulace z dopisu: **“Chcete pohřbit či ochromit Velehrad jako poutní místo ke cti Hlavních patronů Moravy a Patronů Evropy?”**

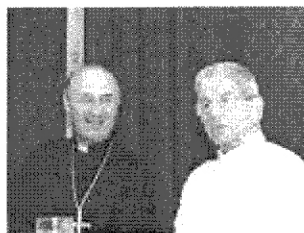
To jistě nechci. Žasnu nad brutalitou této otázky! Jsem věřící člověk, kult sv.Cyrila a Metoděje je v naší rodině uctíván od nepaměti, s velikým respektem se skláním před památkou našich moravských věrozvěstů a v pokoře uctívám všechna místa, ke kterým se váže jejich dávná přítomnost. A hledme, jak málo stačí, aby byla vznesena tak vážná obvinění! A to dokonce z té strany, kde by člověk hledal pro své moravské zemské a národní cítění tu největší oporu. Stačí se jen dožadovat toho, aby se člověk, v souladu s obsahem Listiny základních práv a svobod, jež je součástí našeho ústavního pořádku, mohl veřejně přihlásit ke svému moravanství a aby byl tento jeho postoj respektován.

Kam se vytratily myšlenky, slova a stanoviska zesnulého arcibiskupa, moravského metropolity Mons.Vaňáka: **„My Moravané jsme stále tím národem, který nese pečeť vyspělé kultury, vzdělanosti, pracovitosti a tvůrčí síly, ale také pečeť schopnosti být svorníkem vzájemného sblížení mezi ostatními národy, branou porozumění, potřebného všem“!**

Je Velehrad na Moravě, nebo není? Je v Čechách? Dosud jsem vždy patřil k těm, kdo veřejně vystupovali na obranu postojů a názorů našeho moravského arcibiskupství.

Teď jsem na rozpacích ... Jsme ještě Moravané, nebo už nejsme? Jsme, ale musíme to tajit? Jsme, ale bylo by žádoucí, kdybychom na to co nejdříve již konečně zapomněli? Nebo tu hrají roli obyčejné světské ambice?

J.Kvapil

Předseda ČBK, arcibiskup Jan Graubner, s kardinálem Giovannim Coppou

K & R JEŽEK Blansko

Na Moravě vzniklo několik slavných podniků, které se zapsaly nejen do průmyslových dějin naší země. Některé pod stejnou značkou přežily podnes, jiné se přetransformovaly či úplně zanikly. Jednu takovou slavnou, dnes již přes padesát let neexistující firmu, jejíž značku i výrobky můžeme najít již jen v muzeích, odborné literatuře a výjimečně i v hospodářských staveních, založil moravský rod Ježků z Blanska. Počátky tohoto starého železářského rodu sahají až do roku 1690. Od tohoto roku se rod Ježků prokazatelně zabýval železářským řemeslem na Blanensku. Jako základ samostatného železářského podnikání Ježků je považován rok 1848, kdy Karel Ježek (nar. 1821) založil vlastní zámečnickou živnost. V jeho dílně o rozloze 60 m² v domě č. 8 na blanenském náměstí pracovali střídavě dva až tři tovaryši a několik učňů, kteří vyráběli stavební kování a drobné hospodářské nářadí. Během několika málo let kvůli zvyšující se výrobě dům přestavěl, což ale nestačilo, a tak zakoupil sousední dům č. 9, který rovněž přestavěl. V nových prostorách svůj sortiment obohatil o pily, sekery, velké řeznické minciře a spolu se svým tchánem (stolařským mistrem) Fialou zahájil roku 1868 výrobu prvních strojů, kterými byly kotoučové řezačky na slámu.

Během let se Ježkové stali významnou a uznávanou podnikatelskou rodinou, a to nejen na Blanensku – Ježkové získali od Císařsko-královské společnosti hospodářů na Moravě a ve Slezsku tři bronzové medaile za zásluhy a rozvoj řemesel. Karel Ježek své výrobky dále zdokonaloval a již v roce 1874 byla vyrobena první Ježkova mlátička na obilí, dále pak byly vyráběny další hospodářské stroje jako žentoury, fukary atd. V té době pracovalo v závodě 40 dělníků. Roku 1887 předává Karel Ježek (+1897) prosperující firmu svým synům Karlu (1851-1919) a Richardovi (1860-1948). Oba bratři již předtím získali kvalitní vzdělání. Karel se vyučil v Budapešti, vojnu strávil jako zámečnický mistr v dílnách vojenského arzenálu ve Vídeňském Novém Městě. Richard absolvoval Vysokou školu ve Vídni, vojnu strávil u rakousko-uherského válečného námořnictva v Pule na válečné lodi Andreas Hofer a rok pracoval v Londýně ve firmě Fahring. Oba mladíci se s vervou pustili do práce i přesto, že slovanští Češi a Moravané to s podnikáním neměli za Rakousko-Uherska nijak jednoduché. Již roku 1887 byla zahájena výstavba zcela nového závodu (v místech dnešního ADASTu Blansko) a o rok později se rozběhla výroba. Roku 1889 založili bratři veřejnou obchodní společnost s názvem K & R Ježek Blansko. Tímto aktem začala slavná éra značky JEŽEK nejen na Moravě a v Rakousku-Uhersku, ale po celé Evropě. Továrna se od té doby začala neustále rozrůstat o nové objekty a čítala na 208 zaměstnanců (z toho 8 úředníků) a vyráběla převážně zemědělské stroje. Mezitím se v roce 1884 Karel Ježek oženil s dcerou tišnovského starosty a obchodníka Josefínou Oderskou. Josefína pocházela ze starobylého moravského šlechtického rodu Oderských z Liděřova (Luděřova) s erbem palečného kola. Kořeny tohoto rodu sahají do 13. století do Velkých Opatovic na Blanensku. Předci rodu byli v příbuzenství s moravskými panskými rody z Kravař, ze Zvole atd. Roku 1446 zakoupili rytíři z Luděřova panství oderské (odtud Oderští - dle města Oder) i s mohutným hradem Vikštejnem. Nově nabyté severomoravské panství vložili do opavských zemských desk, čímž se stalo součástí Opavského knížectví (kde zastávali vysoké zemské funkce) a později Slezska – tzv. oderský výběžek. Tento kdysi významný moravský rod během staletí zchudl a upadl v zapomnění. Ale zpět do Blanska k Ježkům. O šest let později se oženil i Richard s Josefou Sedlákovou, dcerou továrníka z Lažánek.

Do 20. století vstoupila továrna K & R Ježek s dalším průmyslovým rozmachem. Začala vyrábět stroje i pro cihelny, cementárny a kamenolomy a výrobky značky Ježek překročily hranice Rakousko-Uherska. Dynamický růst trval až do roku 1905, kdy došlo přímo k raketovému rozvoji. Během jediného roku přijala továrna 300 nových zaměstnanců a v roce 1906 firma zakoupila továrnu v chorvatském Mariboru, která vyráběla jen drobné stroje a zařízení a prováděla servis. Za druhé světové války byla na nátlak německých nacistů prodána a po válce znárodněna Titovou Jugoslávií.

Bratři Karel a Richard neměli úspěchy jen ve vlastní firmě, ale i jinde. Karel Ježek byl dlouholetým členem obecní rady v Blansku (jako jeho předci) a v letech 1903 – 1917 i starostou. Ve svých pamětech napsal: „Letošní povýšení městyse za město (1905, pozn. autora), smím si počítati za vlastní zásluhu“. Dále byl místopředsedou silničního výboru, členem různých moravských zemských komisí, předsedou a sponzorem čtenářsko-pěveckého spolku Rastislav, který funguje dodnes. Spolek Rastislav byl založen v roce 1862 v předvečer oslav tisíciletého výročí příchodu Cyrila a Metoděje na Moravu. Spolkový prapor, který byl vysvěcen v roce 1864 a na kterém je vyobrazena moravská orlice a nápis Rastislav, i s žerdí (dnes je originál uložen v Moravském zemském muzeu) navrhl, obstaral a nechal zhotovit samotný Josef Mánes, který byl přímo doporučen Jindřichem Wankelem.

Karel Ježek byl dále ještě členem Kontribuční záložny, správních rad Živnobanky, Pivovaru Černá Hora, Sladovny Rajhrad, Dráhy Brno - Líšeň atd. Byl mu udělen titul císařského rady a byl vyznamenán rytířským křížem Františka Josefa I. V roce 1908 zvolen čestným občanem města Blanska.

Richard Ježek se stal také dlouholetým členem městské rady, předsedou městské spořitelny, prvním starostou Sokola v Blansku, členem zkušební komise na Vysoké škole technické a soudním znalcem pro strojírenství. Zasedal v železniční radě, byl dopisujícím členem Národohospodářského ústavu České akademie a různých správních rad – Česká průmyslová banka, Breitfeld & Daněk aj. Richard patřil mezi málo moravských průmyslníků a národohospodářů, kteří svým významem přerostli nejen svoje město, ale i rodnou Moravu.

Ježkové postavili v Blansku i jeden menší unikát. V letech 1910 – 1911 byla postavena nová správní budova firmy podle habsburského zámku Miramare u Terstu v Itálii. Ve stejném stylu byly stavěny i tovární haly a vodojem, který stojí dodnes.

Světová hospodářská krize firmu oproti jiným nijak výrazně nezasáhla a díky své umírněné zaměstnanecké a sociální politice a na svou dobu dobře propracovaným a fungujícím systémem různých vzdělávacích a sociálních nadací a fondů pro své zaměstnance se vyhnula masivním dělnickým bouřím. Již roku 1934 nastává oživení trhu, otěže chodu továrny průběžně od roku 1916 přebírají synové. Koncem 30. let 20. století má továrna přes 600 zaměstnanců, i nadále rozšiřuje sortiment o další výrobky, jako jsou například lisy na ovoce, čerpadla, benzinové motory aj. a z nových hal odchází tisíce výrobků. Jsou vyváženy například do Anglie, Rakouska, Maďarska, Litvy, Polska, Turecka atd. Firma K & R Ježek Blansko během let sklízí různá ocenění ze světových výstav, jako např. v Paříži roku 1900.

Během německé okupace našeho státu byla výroba omezena a v továrně byly vyráběny komponenty pro německé letecké motory. Na samém konci války byly výrobní haly firmy Ježek těžce bombardovány. S koncem druhé světové války přišel i konec továrny K & R Ježek Blansko. Již šest dní po osvobození Blanska se svévolně řízení firmy ujal Revoluční závodní výbor ovládaný komunisty. Následně byla firma dána do národní správy. Tak neslavně skončila slavná a velmi úspěšná éra rodu Ježků a jejich továrny K & R Ježek Blansko.

Doslov:

Ironií osudu bylo, že potomek rodu Ježků chodící na Základní školu v Blansku byl vyučován jistou soudružkou (třídní) učitelkou, která v roce 1945 byla velmi aktivní členkou již zmíněného Revolučního závodního výboru, který zabavoval Ježkovu továrnu. A ve stejné škole byl tento potomek ještě počátkem 80. let 20. století nazván buržoazním spratkem.

Vladimír Novotný, Blansko

Program Moravské národní obce na roky 2009 /2011

Tento program je otevřeným dokumentem a může být upravován a doplňován dle reality vývoje jak v ČR, tak v Moravské národní obci.

A/ Organizace

1. Organizačně a technicky zabezpečovat možnost pravidelných setkání členů a příznivců Moravské národní obce (dále jen MNO) v pracovní dny, a to alespoň jednou měsíčně. Pro členy a příznivce ze vzdálenějších míst o víkendech, několikrát do roka.
2. Pokračovat v rozšiřování členské základny.
3. Zabezpečit funkční webové stránky MNO.
4. Zabezpečit pravidelné vydávání Sborníku MNO a elektronického listu Moravská obec.
5. Pokračovat ve spolupráci s ostatními promoravskými subjekty.

B/ Upevnění moravské identity

1. Připravit a každoročně realizovat Výroční pochod Moravanů.
2. Zajistit stále rozšiřování počtu čtenářů elektronického listu Moravská obec.
3. Hledat a organizačně zabezpečit nové formy propagace myšlenek a cílů MNO. Využít možnosti internetu.
4. Sledovat a podporovat akce jiných subjektů směřující ke stejným nebo podobným cílům, jaké má MNO.
5. Podporovat myšlenku vzniku Moravského národního domu. Podílet se na jeho ideové a programové náplni.

C/ Politická činnost

1. Sledovat a pravidelně projednávat politický vývoj v ČR s důrazem na řešení moravské otázky. Podporovat ty politické strany, jejichž činnost směřuje k posílení práv Moravy a Moravanů.
2. Sledovat a pravidelně projednávat způsoby řešení práv národnostních, regionálních a náboženských minorit v ČR a jiných zemích, především v EU.
3. Názory a postoje MNO, jejich členů a příznivců zveřejňovat ve vlastních médiích.
4. Připravovat reálný a obhajitelný program moravského hnutí s jasně definovanými, postupnými cíli. Tento program konfrontovat s programy jiných promoravských subjektů.

D/ Historie, kultura a rozvoj Moravy

1. Sledovat zajímavosti a novinky z historie, kultury a rozvoje Moravy, včetně činnosti moravských kulturních a společenských organizací. Aktuální informace a zajímavosti zveřejňovat v elektronickém listu Moravská obec, obsáhlejší články, úvahy a studie ve Sborníku MNO. K nejzajímavějším tématům pořádat besedy.
2. Pokračovat v pravidelném organizování pochodů MNO po stopách moravské historie, kultury, přírodních a technických zajímavostí.
3. Hledat a organizačně zabezpečit další aktivity směřující k rozšíření znalostí o minulosti i budoucnosti Moravy.